

Днес в броя

Месец на книгите приобщава децата и учениците към четенето



Проф. Галин Цоков, министър на образованието и науката: „Както искаме учениците да прочетат една задача и да мислят за решението ѝ, така трябва да изпитваме и директорите – по-компетентностно ориентирано, да имаме не само добри администратори, а хора с умения да се справят в различни условия“



Гл. ас. Гергана Георгиева, преподавател от Софийския университет: „Балканите са изключително неизучена област в сеизмичен аспект. Има изследвания за Гърция и за Вранча, но почти няма публикации за дълбочинен процес в района на Централните Балкани. Правят се основно локални изследвания за сеизмичност“



АЗ·БУКИ

Четете ни на www.azbuki.bg
www.azbuki.eu

НАЦИОНАЛЕН СЕДМИЧНИК ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

Вестникът е правопреемник на първото официално издание на Министерството на просвещението – „Училищен преглед“ – 1896 г.

Брой 14 (1660) 4 – 10 април 2024 г. Година XXXIII. Под името „Аз-буки“ вестникът излиза от 10 април 1991 г. Цена 1,90 лв.

Снимка Олег Попов



Носителят на „Оскар“ с филма „Зелената книга“ Димитър Маринов проведе академична лекция и работилница на тема „Към сцената и към екрана“ в Югозападния университет „Неофит Рилски“ в Благоевград

Над 944 млн. лв. за ускоряване на научните изследвания

Националната стратегия предвижда публичното финансиране за сектора да достигне 1% от БВП през 2025 г.

Мария АЛЕКСАНДРОВА

Над 944 млн. лв. ще бъдат насочени за реализацията на втория етап – ускорено развитие на научните изследвания, от Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030 г. Това става ясно от мотивите към публикувания за обществено обсъждане проект за решение на Министерския съвет за приемане на оперативен план за изпълнението на етапа.

Средствата за ускорено развитие на научните изследвания, което да доближи България до средноевропейско ниво, са планирани за

периода 2024 – 2025 г. По-голямата част от финансирането на втория етап от Стратегията – 547,78 млн. лв., ще бъде от държавния бюджет, а останалите 396,95 млн. лв. – от Европейския фонд за регионално развитие, Програмата „Научни изследвания, иновации и дигитализация за интелигентна трансформация“ 2021 – 2027, Националния план за възстановяване и устойчивост, Швейцарско-българската програма и други източници.

Националната стратегия предвижда постепенно повишаване на публичното финансиране на научната и изследователската дейност

като процент от БВП. До 2025 г. този процент трябва да достигне 1%, като данните от оперативния план сочат, че за тази година те са 0,5%.

В проекта на Оперативен план са заложени конкретни мерки, които да допринесат за реализирането на оперативните и специфичните цели на Стратегията до края на 2025 г. Сред тях са изработване на механизъм за устойчиво финансиране на публичните научни организации и държавните висши училища, провеждане на независим преглед на системата на научните организации и университетите, изготвяне на пътна карта за реформи съобразно

международната практика и натрупан опит в органите на Европейската комисия, разработване и изпълнение на национална програма за подпомагане участието на български учени в международни научни форуми, създаване на информационна система за споделяне на данни с оглед насърчаване на сътрудничеството между изследователи от различни области, бизнеса и академичните среди, създаване и реализиране на национални и институционални програми за стимулиране популяризирането на науката и научните изследвания сред ученици и създаване на партньорства.

Ремонтират държавните спортни училища с 15,6 млн.лв.

15,6 млн.лв. ще бъдат осигурени за основни ремонтни дейности на сградите за учебно-тренировъчния процес и общежитията в пет от държавните спортни училища. В Спортното училище „Васил Левски“ в Пловдив е предвидено и изграждането на нова пристройка, уточняват за „Аз-буки“ от Министерството на младежката и спорта.

„Училищата се нуждаеха от финансова подкрепа, за да обезпечат нормален учебен и тренировъчен процес на децата, в някои от тях условията са изключително лоши и отдавна е трябвало да се предприемат мерки“, мотивира решението си спортният министър Димитър Илиев.

Най-много средства ще бъдат разпределени за Спортното училище „Майор Атанас Узунов“ в Русе – 4,8 млн.лв. За обезпечаване на учебния процес на спортистите в Града под тепетата са предвидени 3 720 884. Спортното училище „Генерал Владимир Стойчев“ в София ще получи 2 939 452 лв., а варненското „Георги Бенковски“ – 2 977 519 лв. В подкрепа на младежите в Спортното училище „Георги Бенковски“ в Плевен са предвидени 1 211 337,60 лв.

Финансирането се осигурява от отчисленията от Държавното предприятие „Български спортен тотализатор“ по утвърдените схеми за 2023 и 2024 г., които се очаква да постъпят в Министерството на младежката и спорта над размерите на планираните приходи по утвърдените бюджети. Средствата ще бъдат предоставени на училищата поэтапно след провеждане на процедури по реда и условията на Закона за обществените поръчки за избор на изпълнител/и на съответните дейности.

Министерството на младежката и спорта е принципал на общо шест спортни училища. От ведомството посочват, че за СУ „Юрий Гагарин“ в Бургас също има осигурено безвъзмездно финансиране на стойност 4 878 640 лв. То е по проект за ремонт и рехабилитация на сградата на общежитие на школото, одобрен по процедура „Ремонт и рехабилитация на общежития в системата на училищното образование“ по Националния план за възстановяване и устойчивост. За реализиране на задължителните дейности за изпълнение на проектното предложение, които не са сред допустимите за безвъзмездно финансиране по описаната процедура, от Министерството осигуряват 483 120 лв. АЗ·БУКИ

В МИНИСТЕРСКИЯ СЪВЕТ

Със свое постановление правителството одобри допълнителни разходи/трансфери от 16,645 млн. лв. по бюджетите на общините и на Министерството на образованието и науката, и на Министерството на културата за увеличение на заплатите на помощник-възпитателите. От тях 16,631 млн. лв. се предоставят по бюджетите на общините и 0,014 млн. лв. – по бюджетите на МОН и на Министерството на културата.



София приема ключов форум за информационна сигурност

Институтът за компютърни науки, изкуствен интелект и технологии (INSAIT) към Софийския университет „Св. Климент Охридски“ спечели домакинството на един от най-престижните форуми в областта на криптографията и киберсигурността – Real World Crypto Symposium (RWC). От 26 до 28 март 2025 г. София ще посрещне световния технологичен елит за обсъждане на някои от най-актуалните теми в сферата на онлайн сигурността. Столицата ни ще бъде домакин на водещи световни технологични компании и изследователски центрове в областта на киберсигурността и криптография, сред които Google, Amazon, Meta, Apple и др. Очаква се в конференцията да вземат участие повече от 1000 представители на бизнеса и науката от целия свят.

По време на конференцията участниците ще представят и обсъдят най-новите проучвания, свързани с криптографията и информационната сигурност, като конфиденциалност и кохерентност на данните, аутентификация и др. Ще бъдат представени решения по казуси, които засягат сигурността на милиарди потребители на някои от най-популярните онлайн услуги в света.

Домакинството на INSAIT и София бе официално обявено на RWC'24, което се провежда през тази седмица в Торонто, Канада. Домакинството на световния форум е поредно признание за ролята, която играе Институтът INSAIT, и е стъпка към позиционирането на България като център за развитие на технологии на регионално и на световно ниво.

Сред спонсорите на събитието са Amazon Web Services, Apple, Google, Casper и др. **АЗ-БУКИ**

Математици от Варна печелят олимпиадата по философия

Зам.-министър Емилия Лазарова поздравя участниците и откри надпреварата

Ема Станкова (X клас) и Ивайло Христов (XI клас) от Математическата гимназия „Д-р П. Берон“ във Варна са победителите в двете възрастови групи на Националната олимпиада по философия. Сребърен медалист в първа група е Илия Илиев (X клас) от Американския колеж в София, а на трето място се класира Ива Иванова (X клас) от 9. френска езикова гимназия в София. Във втора група подгласници на победителя са Виктор Видев (XII клас) от Професионалната гимназия „Васил Левски“ в Ямбол и Вилиана Василева (XI клас) от Математическата гимназия „Баба Тонка“ в Русе.

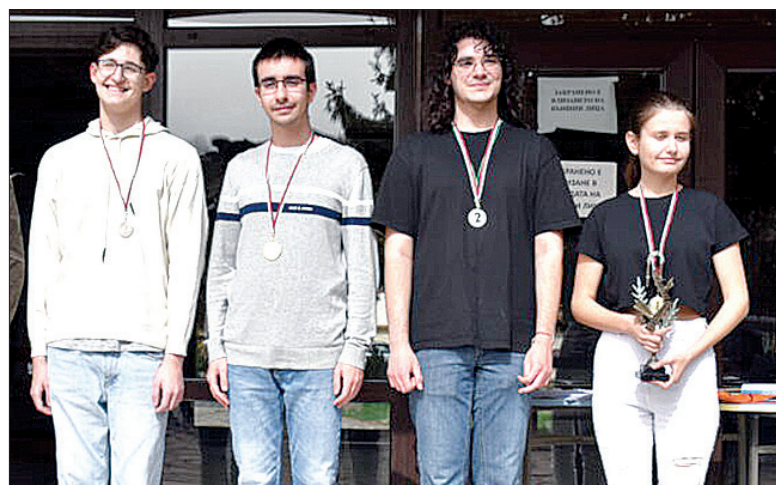
Лауреати на олимпиадата с оценка „Отличен 6“ стават общо 8 ученици, като освен първите трима във втора група това са и Давид Цаков (XII клас, СМГ), Лъчезара Йовчева (XI клас, СМГ), Мария Георгиева (XII клас, АЕГ „Гео Милев“ – Русе), Нефтян Нефтянов (XII, ГПЧЕ „Ромен Ролан“ – Стара Загора) и Иван Боянов (XII клас, НПМГ „Акад. Любомир Чакалов“).

„Олимпиадата по философия насочва учениците не само към придобиване на философска грамотност, но и към критическо мислене. Тя ги подпомага в тяхното израстване като граждани и самостоятелно мислещи млади хора, които ще взимат автономни и отговорни решения.“ С тези думи заместник-министърът на образованието и науката Емилия Лазарова поздравя ученици, учители и националната комисия на олимпиадата, която се проведе в Копривщица. От името на министър Галин Цоков тя приветства младите хора, подкрепени и вдъхновени от своите учители.

Зам.-министърът отбеляза, че тази олимпиада работи за развитие на ключовите умения, на основните познавателни и функционални компетентности, приложими и в други съдържателни области и предмети.

„До голяма степен олимпиадата стана и модел, който може да се приложи за промяна както на други подобни надпревари, така и изобщо към промяна на обучението по различните учебни

Снимка Пресцентър на МОН



Ученици от МГ „Д-р П. Берон“ във Варна са победителите в двете възрастови групи на Националната олимпиада по философия

предмети. Защото тя развива мисленето, насочено към критичност и стимулиращо творчеството“, каза зам.-министърът. По думите ѝ, това е и философията, която следва МОН за промяна на образоването.

На националния кръг учениците решаваха тест с въпроси от история на философията и писаха есета. Всеки имаше възможност да избере да разсъждава по три фрагмента. От VIII до X клас избираха между части от „Наследството на Европа“ от Ханс-Георг Гадамер, „Духът на християнството и неговата съдба“ на Хегел и от Хераклит. Изборът на учениците от X и XI клас беше между фрагменти от „Кризата на европейските науки и трансценденталната феноменология“ на Е. Хусерл, „Богословско-политически трактат“ на Б. Спиноза и от „Веселата наука“ на Фридрих Ницше.

Отличените с първо място есета са по фрагмента от Гадамер „Човечността на съществуването ни зависи, в крайна сметка, от това доколко успяваме да се научим да виждаме заложените у нас граници спрямо същността на другите“ и по фрагмента от Хусерл „Науките се градят върху саморазбираемостта на жизнения свят и изхождайки от нея, се ползват за своите конкретни цели от онова, което

конкретно им е необходимо. Но да се ползва жизненият свят по този начин, не означава самият той да се изучава научно в собствения му начин на биване“.

Общо 72 ученици стигнаха до финала на 36-ата ученическа олимпиада, в която участваха общо 1082 ученици от цялата страна.

Домакини на олимпиадата са иновативното СУ „Любен Каравелов“ и РУО – София-област. Те организираха за участниците безплатни посещения в музеите, които пазят героични истории от миналото на града.

Победителите ще бъдат включени в подготовката за излъчване на национален отбор, който ще участва в международната олимпиада по философия. България е инициатор и е сред основателите (заедно с Германия, Полша, Румъния и Турция) на тази международна олимпиада, която се провежда за първи път през 1993 г. в България. След 2001 г. организацията на олимпиадата се поема от Международната организация на философските общества и днес в нея участват ученици от около 60 държави. През годините българските ученици са печелили златни, сребърни и бронзови медали. **АЗ-БУКИ**

Експерти обсъдиха в Атина преподаването на български език в многоезична среда

Под мотото „Мисията учител по български език в многоезична среда. Предела на (не)възможното“ в края на март в гръцката столица Атина се проведе международен форум, организиран по инициатива на лектората по български език и култура в Атинския университет. Той събира българисти от цял свят – България, Гърция, Сърбия, Италия, Китай и др.

Вестник „Аз-буки“ е медиен партньор на форума.

Събитието е част от проекта на Атинския университет „ГраесoBulgaria – Български културен калейдоскоп през гръцки поглед“ в рамките на Националната програма „Неразказните истории на българите“ на Министерството на образованието и науката.

Провежда се в сътрудничество с културния център „Иван Селимински“ и Гръцко-българската асоциация за култура

с председател Мая Лунголова. Ръководител на проекта е ас. Генчо Банев – лектор по български език и култура в Атинския университет.

Фокусът на срещата бе насочен към актуалните теми за преподаването на роден език в българските неделни училища извън страната и в училищните системи в приемащите страни. По време на форума бяха обсъдени различни аспекти на преподаването на български език в многоезична среда – трудности, натрупан опит, добри педагогически и управленски решения, перспективи.

Акцент бе поставен върху значението на знанието на български език и свързаните с него компетентности за професионална реализация на младите. Представените доклади и презентации имаха дискуссионен, критичен характер и представяха конкретни казуси от практиката. **АЗ-БУКИ**

Снимка „Аз-буки“



Директорът на Националното издателство за образование и наука „Аз-буки“ Емил Спахийски обсъди с участниците в международния форум възможностите, които дават научните списания на Издателството, за представяне на идеи и добър опит в преподаването на български език в чужбина

Дни на космонавтиката във Варна

Снимка БТА



Средица инициативи Учебният музей във Варна ще отбележи 90-годишнината от рождението на Юрий Гагарин

Дни на космонавтиката ще се състоят в Учебния музей във Варна. Те са посветени на първия полет на Юрий Гагарин в Космоса, който се отбелязва на 12 април, съобщават от Регионалния исторически музей в Морската столица.

На 10 април ученици на гимназиална възраст могат да присъстват на среща разговор с историка и преподавател Симеон Кулиш. Той ще изнесе беседа за българския принос в космическите изследвания.

На Международния ден на авиацията и космонавтиката – 12 април, в Учебния музей ще бъде отбелязана 90-годишнината от рождението на първия човек, полетял в Космоса – Юрий Гагарин, и 63-годишнината от неговия

полет. Поканени са ученици от IV до VII клас, на които ще бъде предложена кратка историческа презентация. След това те ще изработят от хартия макет на ракетата, с която Гагарин е полетял на 12 април 1961 г.

За участие в заниманията е необходимо предварително записване на телефон 052 681 060, уточняват от Музея.

В дните на пролетната ваканция в Учебния музей на Варна се провеждат образователни занимания за деца от 7 до 12 години. Те са посветени на археологическите открития във Варненско. В тях децата научават повече за находките, виждат ги в постоянната експозиция в Музея, след което изработват техни реплики от различни материали. **АЗБУКИ**

Министър Цоков разговаря с нови директори

Акцент в срещата е как учителите да бъдат подкрепяни и мотивирани в работата си

Как да се променят училищата, какви са пътищата за решаването на различни проблеми, как учителите да бъдат подкрепяни и мотивирани, как да се подходи индивидуално към децата и възможностите за ефективно включване на родителите в образователния процес. Това бяха част от обсъжданите теми на среща на министъра на образованието и науката проф. Галин Цоков с кандидатите, получили 90 или повече точки на проведените конкурси за училищни директори, съобщава пресцентърът на МОН.

Новите конкурсни процедури, които включват повече практически казуси и въпроси, са били предизвикателство, но и се оценяват като положителна стъпка за промяна в образованието, е общото мнение на директорите. Те споделят, че са били изненадани от новия изпитен формат, и смятат, че на база професионален опит и добро познаване на уредбата всеки кандидат може да се справи с изискванията.

„Насочихме различните фази на изпита към това да се оцени лидерството на кандидатите и много важно умението им да взаимодействат с хора. Защото очакваме промяната в образованието да започне от директорите в системата – те са лидерите, които трябва да имат визията за утрешния ден“, отбелязва министър

Цоков. Той поздрави спечелилите конкурса за постигнатите резултати и подчерта, че разчита на техните идеи за провеждането на следващите конкурси.

„Както искаме учениците да прочетат една задача и да мислят за решението ѝ, така трябва да изпитваме и директорите – по-компетентностно ориентирано, да имаме не само добри администратори, а хора с умения да се справят при различни условия“, каза министър Цоков.

Директорите споделят каква е спецификата на техните училища, какви предизвикателства имат – с прием, работа с родители, привличане и приобщаване на деца от семейства без образование или пък с голям ангажимент към развитието на децата, училища, в които постоянно надграждат с иновации и квалификация на преподавателския състав.

Партньорствата с местната власт са друг акцент в разговора. Всички са на мнение, че за развитието на всяка образователна институция е изключително важна ролята на директора, но и на неговия екип и подкрепата за учителите – за тяхното постоянно професионално развитие. Те поздравяват екипа в МОН за непрекъснатото създаване на нови национални програми и допълнителни модули в тях, които позволяват на ръководителите на училища

да модернизират образователната среда и да ангажират учениците в разнообразни дейности, което стимулира техните интереси и желание да посещават училище и да постигат по-добри резултати.

Предстои и организиране на среща с всички новоизбрани директори, стана ясно по време на разговора. „В никакъв случай не искаме да разделяме едни кандидати от други, защото знаем, че всяка оценка има и субективен елемент. Затова и предстои да организираме дискусия с всички 200 новоназначени директори и заедно да обсъждаме промените, които ни очакват, и мерките, които МОН трябва да предприеме“, обяснява проф. Цоков. По думите му, на подобна среща ще бъдат поканени и социалните партньори, защото „всички ние сме част от процеса на промяна и всички носим отговорността тя да бъде положителна и адекватна на времето, в което живеем“.

В срещата участват директори на професионални и езикови гимназии, както и на обединено училище. В разговора се включват и зам.-министър д-р Емилия Лазарова и Георги Маринов – директор на дирекция „Организация и контрол“ в МОН, както и Величка Таседжикова – секретар на УС на Съюза на ръководителите в системата на народната просвета в България. **АЗБУКИ**

Кампания на Института за български език – БАН, и в „Аз-буки“



Как е правилно да си поръчаме повече от едно капучино

Надежда ДАНЧЕВА

През XX век в нашия език навлизат немалко заемки от италиански език, които са част от интернационалната кулинарна лексика. Такива лексикални елементи са *капучино* от итал. *capuccino*, *броколи* от итал. *broccoli*, *лазانيا* от итал. *lasagna*, *моцарела* от итал. *mozzarella*, *рукола* от итал. *rucola*, *спагети* от итал. *spaghetti*, *тирамису* от итал. *tiramisu* и други.

Обикновено още при появата на новата дума в езика ни възникват нейни форми за множествено число (например *смайтфон*, *смайтфони*). За съществителното *капучино* обаче няма установена форма за множествено число, затова и справката с Официалния правописен речник на българския език (2012, с. 314) показва, че думата *капучино* има само форма за ед. ч. (подобно на *лазانيا*, също на *аниоа*, *авокадо*). Единствената друга книжовна форма на думата е *капучиното*, т.е. членуваната форма. Тогава как е правилно да си поръчаме повече от едно капучино?

Нарицателното *капучино* се причислява към групата на съществителните имена, които означават неброими предмети. Това са названия на вещества или продукти, които могат да имат само форма за единствено число (напр. *захар*, *сол*, *пипер*, *ориз*) или само форма за множествено число (напр. *спагети*, *броколи*, *трици* и др.).

За да изразим количество, трябва да използваме съчетания с думи, които имат такова значение и могат да се броят, например *чаши капучино*, *килограм захар*, *пакет спагети*, *лъжица олио*. Следователно правилно е да си поръчаме повече от едно капучино с изрази като: *Може ли две чаши капучино*, *Три чаши капучино*, *моля*. Срещаните в разговорната реч употреби като **две капучина*, *& две капучини*, **две капучинита* са неправилни.

**Д-р Надежда Данчева е главен асистент в Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ към Българската академия на науките.*

Актуализират данни от Рейтинговата система на висшите училища

Социологическо изследване сред студенти и преподаватели ще събере информация с цел актуализиране на част от данните в Рейтинговата система на висшите училища в България, съобщава пресцентърът на МОН. Тя е създадена преди над десетилетие по инициатива на Министерството, за да подпомогне кандидат-студентите при избора на висше училище. Данните от нея се обновяват всяка година, като се използват и за формиране на управленски решения и публични политики в сферата на висшето образование.

Системата съдържа множество индикатори, формирани на база на данни от независими национални и международни регистри, такива, предоставени от висшите училища, както и събрани чрез социологически проучвания за мнението на студентите, преподавателите, ръководните и административните служители във висшите училища и работодателите.

Предвижда се социологическото проучване да започне след 8 април 2024 г. с цел актуализиране на част от индикаторите. Студентите ще получат на електронния адрес, подаден в регистъра, покана за участие в анонимно проучване, както и линк към анкетата за попълване. Попълването ѝ е доброволно.

Отговорите ще бъдат използвани за научни и статистически цели, а именно за обновяване на индикаторите в рамките на Рейтинговата система, които се базират на социологически изследвания. Отговорите от проучването по никакъв начин няма да могат да се свържат с участниците в изследването, нито ще се публикуват индивидуални отговори. **АЗБУКИ**

Детската книга открехва вратата към въображението

С всяка изминала година малките читатели в Столичната библиотека се увеличават

Мария ПАРЛИКОВА

Щафетно четене, среща с писателя Георги Константинов и театър на открито малки и големи любители на четенето отбелязват 2 април – Международния ден на детската книга и рождения ден на Ханс Кристиан Андерсен, в Столичната библиотека.

Празникът започва в детския отдел на библиотеката, където малки и големи се събират за щафетно четене на любими приказки на Андерсен. Най-малките ученици са първи – четат по едно изречение, след което предават книгата на следващия. В същото време, залата продължава да се пълни с деца и гости от различни училища и клубове по интереси. Светът на книгите привлича не само ученици, но и най-малките от детските градини, които се наслаждават на приказната атмосфера, придружени от своите родители. В помощ на организацията стоят две момичета – доброволци от столични училища. Те са едни от най-редовните читатели на Библиотеката и с огромно желание искат да помогнат да стане празникът незабравим. Заедно с децата те разгръщат книгите на Андерсен, помагат на малчуганите да упражняват произнасянето на трудните букви и да се наслаждават на четенето.

Изпълнената със събития програма продължава със среща с българския поет и автор на детски книги Георги Константинов. Той представя новата си книжка „Котка пешеходка“ и отговаря на въпросите на малките читатели.

Снимка Авторът



Празникът се пренесе пред Библиотеката, на площад „Славейков“, където децата взеха участие в конкурс за най-добра рисунка

„Когато пиша детски книги, се вдъхновявам от своето детство, което беше много шарено, цветно и истинско. Срещите с вас ме вдъхновяват не по-малко“, казва Константинов на малките читатели. Авторът чете от новата си книга, разказа за идеята ѝ, как и с кого са създадени илюстрациите.

Празникът се пренесе пред Библиотеката, на площад „Славейков“, където гостите се присъединиха към творческите занимания. Децата взеха участие в конкурса за най-добра рисунка с тебешир и получиха възможност да споделят любимите си стихотворения пред микрофона. Учениците от класа на Ирен Кривошиева от школата за сценични изкуства Essens пред-

ставиха театралната постановка „Звезданан и приключенията с вулкана Там“. Авторът на книгата – Дарина Шопова-Станчева, също е сред гостите на празника и отправи поздрав към малките читатели.

Проведе се и „Среща с технологиите“, в рамките на която децата се забавляват с игри, с роботчета и 3D писалки, рисуват триизмерни фигури на любими герои от приказките. В работилницата на „Корейския кът“ децата изработиха кукли от двучетна хартия. Научиха кои са основните елементи на мъжката и женската традиционна носия ханбок, разширявайки своите културни познания и уважение към различни народи. Празникът завърши с

„Филмов следобед в библиотеката“ с прожекция на вечната класика „Дивите лебеди“ по едноименната приказка на Андерсен.

„Идеята на Библиотеката е да повиши интереса към детските книги, към четенето. Искане да зарадваме малките ни читатели, а тези, които все още не са, да станат такива“, разказва за в. „Аз-буки“ ръководителят на Детския център в Библиотеката Борислава Борисова. Затова и по случай празника правят читателски карти на всички желаещи и им подаряват книжки. Бориславовата добави, че всяка година не само събитието става все по-мощно, а и броят на различни инициативи в Столичната библиотека нараства. „Посещаемостта също расте. Всяка година имаме много нови читатели, което само може да ни радва“, споделя ръководителят на Детския център.

Международният ден на детската книга беляза и началото на 13-ото издание на „Походът на книгите“. Кампанията се организира от асоциация „Българска книга“ и се провежда под патронажа на вицепрезидента. „Книгата никога няма да умре колкото и да се развиват технологиите и изкуственият интелект. С нея ще продължим да закръмяме децата си, защото оценяваме силата на образованието, духовността, културата. Когато възпитаваме у децата си любов към знанието, уважение към учителите, към изконните български институции училище и читалище, утре те ще бъдат конкурентоспособни в големия свят“, подчерта вицепрезидентът Илияна Йотова по време на официалното начало на кампанията в Дома на културата „Искър“ в София.



Снимка РБ „Михалаки Георгиев“ – Видин



Електрически библиобус обикаля из Видин и търси нови читатели

Време за приказка във Видин

С четене на приказки и разходка с електрически библиобус Регионалната библиотека „Михалаки Георгиев“ във Видин откри традиционната си кампания „Време за приказка“. Инициативата е част от деветнайсетия Маратон на четенето. Първото им посещение е в Детска градина „Желязко Попниколов“, където малчуганите правят и първата си разходка с библиобуса. Пътуващата библиотека по проект „Книгите в търсене на (по) читатели“ също се включи в Ма-

ратона на четенето с посещение в село Гомотарци. Срещата премина с изработка на книгоразделители и рисуване на любим герой от възлюбена приказка.

През целия месец април ще се провеждат серия от събития, посветени на четенето. В програмата са включени още много приказни пътешествия с мобилния атракцион – библиобус, театрална работилница „Играй с мен“, срещи с ученици, беседи и открити уроци. **АЗ-БУКИ**

Следа в историята на обучението зад граница

Стела МАРИНОВА

Празничен концерт и форум под надслов „Неделните училища – пример за ползотворно сътрудничество между държава, НПО и чужди образователни системи, които залагат на двуезичното обучение“ ще бъдат кулминацията на събитията по случай 10-годишнината на Българското неделно училище „Свети Иван Рилски“ в Кеймбридж. С различни инициативи през цялата учебна година се включват и децата от двата филиала на школото в Питърбъро и Сполдинг.

„На 11 май в една от най-старите църкви в Кеймбридж – „Сейнт Мери“, наши ученици ще представят концерт заедно с женския хор „Нуша“ с диригент Нели Андреева“, споделя през „Аз-буки“ Нина Борисова – директор на Българското културно и образователно дружество „Св. Иван Рилски“ и член на Управителния съвет на Асоциацията на българските училища в чужбина.

В международния форум, който ще се проведе на 12 май, с лекции ще се включат както представители на българското училище, така и на академичната общност в България и Великобритания. Домакините очакват гости от цял свят, като заявки за участие се приемат до 10 април.

„В рамките на форума ще обменим натрупания през годините опит – нашия, на лекторите от Софийския университет и на чуждестранните лектори от Обединеното кралство. Всички гости и участници ще оставим трайна следа в историята на обучението по български като втори език“, разяснява Нина Борисова.

Организаторите избират темата, посветена на ползотворно сътрудничество, така че да обхваща направления, в които работят от години. Борисова обяснява, че Българското неделно училище „Свети Иван Рилски“ – Кеймбридж, Питърбъро и Сполдинг, е в списъка с школата зад граница на Министерството на образованието и науката и има подкрепа от българската държава. Регистрирани са и във Великобритания, като още от създаването си са в контакт с местната организация Cambridge bilingual community network, която работи с общностните училища. Сред нейните основатели е проф. Йонгкан Лиу – лектор по приложна лингвистика и езиково обучение в Педагогическия факултет на Университета в Кеймбридж, който е и един от участниците във форума.

„Работата му е посветена изцяло на билингвизма и на т.нар. наследствени езици. Той ще сподели своя опит през призмата на специфичните

потребности в българските неделни училища“, казва Борисова. И допълва, че с друг от участниците – доц. Лоти Хор от Факултета по образователни науки в Кеймбриджкия университет, е посещавал българското училище, за да наблюдават как протичат уроците. Лекцията на доц. Хор ще представи именно: „Как посещението на едно българско неделно училище вдъхновява ново разбиране на нашите отговорности като учители на двуезични деца в по-широкия контекст на британските училища и университети“.

Програмата на форума се допълва с лекции от представители на школата ни зад граница. Своя опит пред гостите ще представят г-жа Борисова – училищен ръководител на БНУ „Св. Иван Рилски“ – Кеймбридж, Питърбъро и Сполдинг, Димитрина Джумакова и д-р Валентина Александрова-Кирова – съответно директор на БУ „Иван Станчев“ към Посолството на България в Лондон и училищен ръководител на БУ „Слово“ в Оксфорд. За теорията и практиката в урока по български език като втори ще говорят доц. Венера Матеева-Байчева и глас. д-р Катрин Костова от Факултета по славянски филологии към СУ „Св. Климент Охридски“.



Снимка ОУ „Никола Йонков Вапцаров“ – Разград

Ученици и учители пресъздават традициите и обичаите на капанците във физкултурния салон на ОУ „Никола Йонков Вапцаров“

Жив музей на капанците

Разградското ОУ „Никола Йонков Вапцаров“ организира образователен форум за обмен на иновативни практики

Мария АЛЕКСАНДРОВА

Физкултурният салон на разградското Основно училище „Никола Йонков Вапцаров“ се превърна в жив музей на традициите и обичаите на капанците. Как една от най-старите етнографски групи у нас празнува коледуване и лазаруване, по-вкусна ли е капанската баница и наистина ли прочутото капанско кисело мляко не изпада дори бурканчето да бъде обърнато с дъното нагоре, научиха гостите в инициативата „Жив музей на капанците“. Тя е част от програмата на тридневния образователен форум „Аз, ти и другите и непознатото в познатото – иновациите за позитивната промяна в образованието“, чийто домакин в рамките на Националната програма „Иновации в действие“ е ОУ „Никола Йонков Вапцаров“.

Да обменят добри практики, в Разград бяха дошли преподаватели и възпитаници на 25 училища от областите

Велико Търново, Габрово, Русе, Силистра, Плевен и Враца и представители на академичната общност от Русенския университет „Ангел Кънчев“. За тях домакините бяха обособили и специални работилници, свързани с тяхната иновация „Лудогорието – минало и настояще“. Тя помага на децата да изучават забележителностите на този край, използвайки възможностите на дигитална платформа.

Реализацията на програмата стимулира и подпомага интереса на учениците към националното, етнографското, природното, историческото и културното наследство. В рамките на вече реализираните си занимания децата са се запознали с различни архаични думи, говорили са за етносите в Лудогорието, търсили са снимки от албума на баба и дядо, мама и татко, връщали са се назад през вековете, запознавайки се с жителите на античния град Абритус. Сред предстоящите дейности са издирване на автентични капански гозби и

възстановяването на техните рецепти.

Под формата на презентации участниците във форума споделиха практики в различни тематични направления: дигитално предприемачество и STEM – творчество, новаторство при разработване на дигитални проекти; училищна медиация – училищно посредничество и подкрепяща среда в случаи на конфликти между ученици, учители, родители и как се изгражда култура на миротворчество; развиване на емоционална интелигентност; иновативни образователни технологии и ресурси и интеркултурното образование – традиции, ценностни системи и представи за света.

Тридневният обмен на практики сред иновативни училища в региона бе открит с концерт и богата програма, организирана от училището домакин. Третият ден бе посветен на спортно-развлекателни мероприятия под надслов „Вапцарови искрици“ и финална среща между партньорите.

СУ „Димчо Дебелянов“ в Белене отбелязва годишнина

Ралица ГОСПОДИНОВА

СУ „Димчо Дебелянов“ в Белене отпразнува 54 години от създаването си. Официалното честване на патронния празник бе на 28 март, когато се навършиха 137 години от рождението на поета.

„Празничната ни програма включваше рецитал на Дебелянови стихове, изпълнени от ученици от IV до X клас, и откриване на пейка книга на поета. Тя е закупена с труда на децата, които участваха в базарите, организирани от училището през цялата година, а също и от техните родители, които помагаша. Благодаря им, както и на хората, които си

купуваха сувенири от децата, на гражданите, дарили суми за пейката книга. Не на последно място, благодаря и на училищното настоятелство, до-

финансирани закупуването й“, споделя директорът Анелия Генова. Венци и цветя на бюст-паметника на поета поднесоха учители, ученици и граждани.



Снимка Авторът

Директорът на училището Анелия Генова и кметът на община Белене Милен Дулев откриват пейката книга на Димчо Дебелянов

Оспорвани битки в деветото издание на „Млад гървосекач“

Деветото издание на международното състезание „Млад дървосекач“ се проведе на 22 и 23 март в Тетевен. Традиционно домакин на надпреварата е Националната професионална гимназия по горско стопанство и дървообработване „Сава Младенов“, която тази година отбелязва своята 115-а годишнина. В състезанието сили премериха отбори от училища от Кривоклат (Чехия), Кралево, Нови Сад, Сремска Митровица (Сърбия), Кавадарци (Северна Македония). За първи път в състезанието се включи и отборът на Лесотехническата професионална гимназия – Берковица.

Националната гимназия участва с два отбора („Тетевен 1“ и „Тетевен 2“). Всеки се състои от двама състезатели. Състезанието се провежда по регламента на Световния шампионат на дървосекачите. Първата част включва дисциплината „Повалване на иглолистно дърво“. Провежда се на полигон в двора на училището, където състезателите повалят 16-метрови дървесни стъбла с множество изисквания към изпълнението. Втората част

включва дисциплините „Смяна на веригата на бензиномоторен верижен трион“, „Комбиниран рязове“, „Прецизно рязане“ и „Кастрене на клони“.

В комисии, които оценяват изпълнението в различните дисциплини, участват представители на Регионалната дирекция по горите в Ловеч, Югозападното държавно предприятие, Община Тетевен и държавните горски стопанства в Тетевен, Лесидрен и Ловеч.

Оспорваната надпревара бе наситена с много динамика и желание за победа. Състезателите показаха отлични резултати, професионални и спортменски качества. Изключително се представиха младежите от гимназията домакин. Отбор „Тетевен 1“ се класира на първо място, а отбор „Тетевен 2“ – на второ. На трето място остана отборът на Кривоклат.

В индивидуалната надпревара на първо място застана Ричард Пекара от Кривоклат (Чехия) с 1008 точки, на второ място – Десислав Тошев с 1000 точки, а на трето – Денислав Данков с 994 точки, и двамата от училището домакин. **АЗБУКИ**

Снимка ННГТС – Тетевен



Децата помагат на деца в Кюстендил

Северина ДИМИТРОВА

Ученици от Природо-математическата гимназия „Проф. Емануил Иванов“ в Кюстендил подредиха изложба от картини и плетени изделия в помощ на свои съученици с финансови затруднения. Това е втора поредна инициатива за тази година, която се провежда в сградата на Община Кюстендил, разказват дейните деца. За 1 март те изработиха и мартеници, които също продаваха благотворително.

В изложбата са подредени произведения на ученици от паралелките по графичен дизайн, предимно от X и XI клас. Включени са и творби, изпълнени с техниките масло, акрил, акварел, пастели, темпера, и плетени изделия.

„Инициативата ни е да помогнем на наши съученици с финансови затруднения, които не са никак малко. Всеки от нас, който има някакъв талант, се включва и така можем да сме полезни едни на други. От началото на годината това е втората инициатива. На Коледа имаме концерт, който отново беше с благотворителна цел“, разказва Виктор, който е ученик от X^в клас.

В изложбата с малко по-различно и в същото време впечатляващо хоби се представят Джулия Димитрова от V^а клас и Неделина Цветанова от IX клас.

„Занимавам се с плетене от почти две години. Сега в изложбата

съм направила едно пате с шапка и кактус. Изработката им отнема немалко време, правя всичко с една кука и прежда“, разказва Джулия, която обожава да плете, да свири на пиано и да рисува. Първоначално започва да гледа клипове в социалните мрежи, а впоследствие от ръцете ѝ „оживяват“ истински произведения на изкуството. Ученичката от гимназията в Кюстендил участва за първи път в благотворителна изложба, но е категорична, че ще продължи да помага на деца в нужда.

За своето хоби разказва и деветокласничката, която успява да съчетае графичния дизайн с плетенето. „От три години започнах да плета играчки, сама реших да се пробвам, и определено много ми хареса. Изработила съм различни цветя и слънчогледи, които са посветени специално на пролетта. Някои от тях продавам, други подарявам, като основната цел е данося радост. Имам вече направено и едно огромно мече с шапка и чанта“, разказва Неделина.

А двете момичета вече имат и последователи в училището. Масово техни съученички искат да се научат на позабравения занаят, и вече немалко успяват да съчетаят математиката, природните науки и изкуството.

Двете момичета плетат и дрехи, които впечатляват с нестандартност.

Училището в село Страцин ще посрещне новата учебна година със STEM център

Дуляна КОЧЕВА

„Новият ни STEM център ще бъде в направление „Природни науки“. Ремонтът ще започне през април и имаме уверението на строителите, че ще можем да посрещнем новата учебна 2024/2025 г. с напълно оборудван кабинет“, разказва за в. „Аз-буки“ директорът на ОУ „Отец Паисий“ в село Страцин, община Поморие, Айдын Хасан. Ръководеното от него школо е сред първите 15, чиито проекти за изграждане на училищна STEM среда са вече одобрени за финансиране.

Идеята на педагогическия екип на ОУ „Отец Паисий“ е да бъдат изградени лабораторни кътове по физика, химия и биология. Така ще бъде осигурено място за практическо обучение на учениците. С отпуснатите средства за изграждане на нова училищна среда са решили да закупят и необходимото оборудване за провеждането на ефективно обучение, в това число и 10 комплекта очила за виртуална реалност, 3D принтер и скенер.

„Имаме пълна готовност да се адаптираме към промените, които настъпват“, обяснява моят събеседник. Информационните технологии отдавна активно присъстват в часовете им. В клас учителите редовно провеждат интерактивни уроци, презентации, беседи, дискусии, дидактически и ролеви игри. В прогимназиален етап учениците често работят и по проекти с различни междупредметни връзки, редовно се провеждат и вътрешни състезания по предмети. Така децата показват какво са научили, и си сверяват часовника със своите съученици.

„Става въпрос както за вътрешни, така и за състезания между училищата в областта“, уточнява Айдын Хасан. На мнение е, че тази практика се отразява положително на децата, защото с всяко следващо състезание те стават все по-уверени и все по-подготвени. Възпитаниците им с голямо желание се включват и в конкурси и олимпиади както на местно, така и на регионално и национално ниво. Редовно получават грамоти и отличия. „Много е важно да се прекупят и да се преборят с притеснението си. Ако успеят да се справят с това още в ученическите си години, след това в живота им ще им бъде по-лесно“, разказва още той.

Училището в село Страцин е с богата история. То е създадено преди 143 години и до днес продължава да пази традициите си, осигурявайки достъп до качествено образование за всяко дете. То все още се намира на мястото, на което е било и тогава. Разбира се, през годините са правени различни ремонти.

„Понастоящем материалната база, с която разполагаме, също е добра – класните ни стаи са обширни, старам се да отделяме средства за текущи ремонти, разполагаме с компютърен кабинет“, разказва директорът. В училищния двор с общински средства е изградено игрище с изкуствена трева. „Надяваме се скоро с помощта и съдействието на Община Поморие сградата на училището да бъде санирана“, обяснява той. В момента

кандидатстват по различни проекти с цел осигуряване на средства за целта.

През настоящата 2023/2024 г. учениците в училището в село Страцин са 110. Школото е средно – имат 15 деца, които пътуват от съседното село Косовец. За придвижването им е осигурен училищен автобус от Министерството на образованието и науката.

„След завършване на основното си образование всички наши ученици продължават обучението си“, казва директорът. Повечето от тях избират Бургас, има и такива, които отиват да учат в Поморие. Айдын Хасан се гордее с всеки от завършилите ученици, които никога не прекъсват връзката с бившите си учители.

Основното училище предлага четири групи за занимания по интереси – „По математика мога повече“, „Ние, гражданите на Европа“, „Пъстър хоровод“ и „Сръчни ръце“.

С децата работят 15 учители, заедно с директора са общо 16. Трима от тях са под 35-годишна възраст. В работата си постоянно се стремят да повишават професионалните си умения и да дават най-доброто от себе си. Участват по Националната програма на МОН „Квалификация на педагогическите специалисти“ и редовно се включват в различни обучения. Другите програми, по които работят, са „Информационни и комуникационни технологии“ и „Заедно в изкуствата и спорта“.

В екипа на Айдын Хасан има четирима педагози, които са бивши възпитаници на школото. Директорът също е учил в училището, което днес ръководи. „Крайно време е обществото да погледне на учителската професия по друг начин. Учителят трябва да бъде авторитет, а професията – престижна. За съжаление, в последно време ставаме свидетели на необичайно явление – каквото и да се случи в училище, накрая все учителят е виновен. За да се промени това, са нужни редовна и ефективна комуникация и сътрудничество между учители и родители. Партньорството има основна роля за осигуряване успеха на учениците, само така можем да укрепим и върнем доверието в образователната система. Ние, като педагози, сме задължени да направим всичко по силите си да осигурим добра материална база и качествено образование за всяко дете. Бъдещето на страната ни е в децата и в младото поколение“, категоричен е моят събеседник.

Относно навлизането на изкуствения интелект в образованието, директорът е на мнение, че това ще бъде една от ключовите технологии в бъдеще, която изцяло ще промени и дигитализира обществото. Благоприятно ще се отрази и на мотивацията и желанието на децата за учене. „Но преди изкуственият интелект да влезе в час, е необходимо да се помисли как всички учители в България да преминат през базово обучение за работа с него. В договорните условия за изграждането на STEM кабинета е включено и обучение на всички членове на колектива за работа с новото оборудване. Само така ще могат да извлекат всички ползи от новите технологии“, завършва той.

Снимки ПГСС „Марко Марков“



В оспорвана надпревара учениците премериха сили в три модула – „Растениевъдство“, „Животновъдство“ и „Механизация на селското стопанство“

Отличиха млади фермери

За първи път в историята на състезанието момиче участва в надпреварата по управление на трактор

Борислава БОРИСОВА

Професионалната гимназия по селско стопанство „Марко Марков“ в Георги Дамяново спечели националното състезание „Млад фермер“, регионален етап – IV група за Северна България. 48 ученици от 17 селскостопански училища участваха в надпреварата, домакин на която бе училището в село Георги Дамяново.

Второто място зае отборът на Професионалната гимназия по селско стопанство и хранителни технологии в Шумен, следвана от Професионалната гимназия по земеделие „Стефан Цанов“ – Кнежа, и Професионалната гимназия по транспорт „Владимир Минчев“ – село Владимирово.

За първа година участие в състезанието взеха ПГСС „Г. М. Димитров“ – Дунавци, СУ „Христо Ботев“ – Арчар, СУ „Евлоги Георгиев“ – Тръстеник и СУ „Н. Й. Вапцаров“ – Ружинци. Домакин на състезанието за втори път е гимназията в Георги Дамяново в партньорство с Министерството на образоването

и науката и Аграрния университет в Пловдив.

Надпреварата се превърна в едно от най-престижните състезания по професии в Националния календар на МОН. Участниците се състезаваха в модулите „Растениевъдство“, „Животновъдство“ и „Механизация на селското стопанство“.

В състезанието, което премина много емоционално, в теоретичната част учениците разпознаваха семена от зърнено-житни и зърнено-бобови култури, а в практическата част в модул „Растениевъдство“ зарязваха лози. В модул „Животновъдство“ разпознаваха различни видове фуражи в теоретичната част и хигиена на млекодобива – в практическата, където доиха крава. В модул „Механизация на селското стопанство“ решаваха електронен тест по „Безопасност на движението по пътищата“ за категория „Тракторист“ в теоретичната част и управляваха колесен трактор в практическата.

Народният дом в Георги Дамяново се оказа малък да събере участници и гости на събитието.

Първите три отбора и призьорите в отделните дисциплини получиха правото да се запишат

в Аграрния университет в Пловдив без приемен изпит, каза проф. Нуретин Тахсин от Аграрния университет в Пловдив.

Директорът на гимназията в Георги Дамяново Андрей Рангелов съобщи, че ученицката от XII клас Мая Тодорова получава право да проведе 6-месечен стаж в една от фирмите, вносител на селскостопанска техника и спонсор на състезанието.

„Мая е единственото момиче в 15-годишната история на състезанието „Млад фермер“, което участва в управлението на трактор“, сподели Маргарита Гатева – почетен член на Асоциацията на училищата по земеделие, гори и мебели и създател на „Млад фермер“. Тя даде много висока оценка за организацията и заяви, че Селскостопанската гимназия „Марко Марков“ в Георги Дамяново е готова да приема финалистите на състезанието. Училището е с повече от 60-годишна история. През годините тук са завършили много кадри, които сега работят в селското стопанство.

Финалът на състезанието ще се проведе в Ямбол от 24 до 26 април. В него ще участват първите три отбора от регионалните кръгове.



Отборът победител позира за снимка заедно с директора на гимназията Андрей Рангелов (вляво) и проф. Нуретин Тахсин (вдясно)

Предприемачеството е запазена марка за 108. СУ „Никола Беловежов“

Биоподправка, пелети от черешови костилки и чанти от пожарникарски маркуч – това са само част от реализираните идеи на учениците от софийското училище

Елена ВАСИЛЕВА

Да създадеш собствена фирма, да набереш капитал, да изработиш свой продукт и накрая да го продадеш. Не всеки може да се похвали с подобно успешно начинание. Учениците от 108. СУ „Никола Беловежов“ в София обаче могат. Защото освен теория в рамките на профилираното си обучение те изучават и тънкостите на предприемачеството на практика. Неслучайно училището е избрано от МОН за домакин в създаването на една от петте лаборатории в страната, които започват работа тази година по Националната програма „Иновации в действие“. Лабораторията ще е за иновации по предприемачество и финансова грамотност – област, която вече 10 години е запазена марка за 108-о училище.

„Действително имаме наплив. Интересът към училището се увеличава“, казва директорката Лилия Тодорова. През 2020 г., когато застана начело на 108-о, в него са учили 720 ученици. 4 години по-късно възпитаниците му вече са 890 души. Това, което отличава училището и привлича към него децата и тийнейджърите, определено е предприемачеството – и то самостоятелно, а не заедно с други профили. Предприемаческият профил е не само за учениците от гимназиален етап, т.е. от VIII до XII клас, които наблягат на него в рамките на профилираната си подготовка, но и за най-малките. „Прецених, че не е достатъчно само в X, XI и XII клас да се учи предприемачество. Учениците ни трябва да са проактивни, не само да са предприемачи. Човек може да е и на средно мениджърско ниво, но е важно да е активен“, казва Тодорова. Затова вече от три години на предприемачество се учат и децата още от I клас.

„В I и II клас имаме часове по финансова грамотност. И малките работят на същия принцип като бабковците и каките. За Баба Марта например третокласниците ни изработиха мартенички. Направиха проучване сред родители кои са най-харесваните, след което се спряха само на 2 – 3 модела, които после продаваха. По-големите много се впечатлиха от знанията и уменията им и дори възкликнаха: „Ама защо и ние не знаем тези неща в III клас“, разказва директорката.

В рамките на предприемаческия профил учениците изучават различни модули – започване на собствен бизнес, икономически дисциплини, география и икономика, информационни технологии и др. Най-интересни обаче са учебните компании, в които учениците участват – на принципа на истинските фирми.

Всички единадесетокласници например са разделени на компании. Всяка компания си избира уп-



Лилия Тодорова,
директор

равител, както и отдели – финансов, маркетингов, производствен и др. Учениците сами набират капитал, за да могат да осъществят начинанията си – както от доброволни дарения, така и чрез организиране на благотворителни базари. Накрая реализират някакъв продукт.

„Има много училища, които работят на същия принцип като нас и имат своите фирми и идеи. За разлика от много други обаче ние реализираме идеята докрай, имаме физически продукт накрая, който може да се види и пипне“, споделя директорът.

Една от фирмите, която наскоро е представила своя продукт на регионално състезание, например е създала настолна образователна игра от рециклируеми материали – „Исторически и културни маршрути в България“. „Учениците успяха да й направят прототип в печатница и тя вече е готова за продажба, много е интересна“, казва Лилия Тодорова. Друга скорошна разработка, с която учениците й се гордеят, е подправка от 13 билки без добавена сол и консерванти. „Те сами я произвеждат, много са креативни. А хората веднага поискаха да си я купят, почти свърши подправката“, казва тя.

Миналата година дванайсетокласниците например са направили пелети от костилки от череша. Децата сами се свързали с фирми, които да им доставят продукти, както и с такива, които да произведат нужните продукти. Така, учейки, те неусетно разбират и как да реализират начинанията си. „Повечето от тези задачи се правят извън часовете. Децата са активни и след като бие последният звънец“, казва директорката.



В училището всяка година отбелязват Световната седмица на предприемачеството с редица инициативи



Първото изложение „Панаир на малките компании“ се радва на голям успех сред малки и големи

Тя си спомня и за друга иновация на свои възпитаници – създаването на различни модели чанти, направени от неизползваеми пожарникарски маркучи. „Чантите бяха изключително здрави, освен това бяха и много красиви. Веднага имаше желаещи да си закупят. Учениците сами ходиха в пожарната, свързаха се с пожарникарите, поискали са им ненужни маркучи. После са намерили баби и майки, които да ушийт чантите. През целия процес по реализация те придобиват още повече знания и умения, включително комуникативни умения“, разказва Тодорова.

В работата си младежите са напътствани постоянно от своите учители. Помагат им да проучат темата, да си разпределят задачите, да потърсят ресурси и т.н. Чак когато идеята изкристализира, тогава започва и търсенето на решение.

„Някои идеи са чудесни, но не могат да се реализират. Целта е идеята, която имат учениците, да не остане на хартия, а да доведе до физически продукт“, казва директорката. Тя признава, че трудно се намират учители по предприемачество, повечето в тази област са специализирани по финанси, счетоводство и др.

„Тук е тънкия момент – да мотивираш учениците да развият уменията си, да потърсят даден проблем и начините за неговото решение“, казва тя. По думите й, за да са активни и мотивирани, учени-

ците следва да имат не само теория, но задължително и практика. „Те трябва да видят, да пипнат, да изработят, да преживеят. Ученето чрез преживяване е това, което може да мотивира младежите“, смята тя.

В училището много държат и на социалното предприемачество. Ученическите фирми търсят не само печалба, целта е да се работи за решаване на някакъв проблем, който съществува за всички. „Наши ученици например изработиха подметка за спортни обувки от рециклиран каучук от гуми. Вместо да горим гумите, защо да не ги използваме. Ето как с едно ново решение може да се намери приложение на нещо ненужно“, дава за пример Тодорова.

Дългогодишният опит на училището в областта на предприемачеството неслучайно е забелязан от МОН. Министерството избира 108-о за домакин на една от петте национални лаборатории.

Първата такава училищна лаборатория за иновации е открита в края на февруари в Обединено училище „Неофит Рилски“ в село Дерманци, община Луковит. В нея иновативни училища работиха на тема „Образователна интеграция и гражданско образование“.

Втората е именно в областта на предприемачеството и финансовата грамотност, като освен 108-о в създаването й участват още 10 училища от цялата страна. Това са Националната финансово-сто-

панска гимназия – София, СУ „Йордан Йовков“ в Кърджали, ЕГ „Проф. д-р Асен Златаров“ в Хасково, Професионалната гимназия в Кубрат, СУ „Черноризец Храбър“ в Пловдив, СУ „Козма Тричков“ във Враца, СУ „Св. св. Кирил и Методий“ в Карнобат, СУ „Екзарх Антим I“ в Казанлък и две варненски училища – ПГ по компютърно моделиране и компютърни системи „Акад. Благовест Сендов“ и ЧОУ „Феникс 2020“.

В рамките на три дни през март 11-те училища обменяха опит и генерираха идеи.

„Целта е програмата да стане устойчива, да създадем мрежа от иновативни училища, които обменят идеи и се подкрепят. Накрая ще изготвим общ краен продукт под формата на дигитално ръководство и методически указания за иновации в областта на предприемачеството, така че разработените и описаните от нас иновации да могат да се ползват и от други училища“, казва Тодорова.

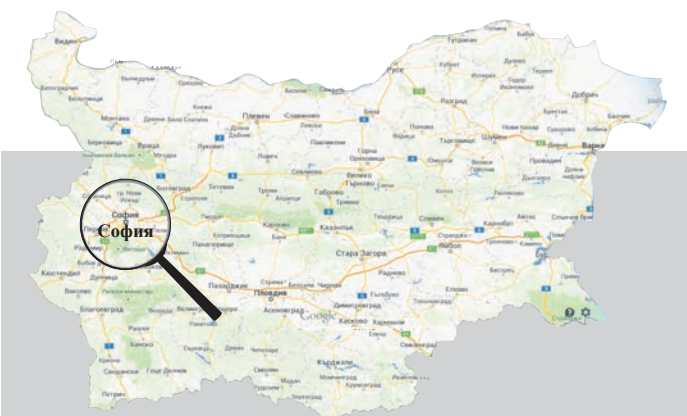
Добавя още, че училището участва във всички възможности, които му се предоставят – национални програми, проекти. Редовно организира форуми, прави всяка година и иновативни лагери, на които се обмислят нови идеи и се подготвят учениците за състезания. Успехите им са не само в областта на предприемачеството, но и в други сфери.

Наскоро техни възпитаници от IX и X клас са участвали в Ученическите игри по бадминтон, където печелят първо място. То ги класира и на Световните ученически игри. Те ще се проведат през октомври 2024 г. в Бахрейн, където учениците от столичното училище ще представят страната ни.

„Ако само си останем в класната стая, това не е достатъчно, за да мотивираме учениците. Работим да им предоставим различни възможности, за да могат да открият силните си страни. Когато получат възможност за изява, тогава придобиват самочувствие и увереност“, споделя Тодорова формулата на успеха.

STEM дни в иновативна образователна среда

90. СУ „Ген. Хосе де Сан Мартин“ в София предлага различен модел на обучение



В този брой на в. „Аз-буки“ гостуваме на 90. СУ „Ген. Хосе де Сан Мартин“ в София. То е сред първите училища у нас, които изграждат различна, иновативна и работеща училищна среда. Центърът им „раСТЕМ заедно в света на науките“ отбара врати на 15 септември 2021 г. Той е разделен на няколко отделни пространства, като макети, постери и наград.

В центъра му е „Сърцето“ – голяма зала, в която се провеждат беседи, дискусии и презентации. Там са разположени два амфитеатъра и „Степа на слабата“, където учениците закачат постиженията си, като макети, постери и награди.

След „Сърцето“ следва лаборатория „Еврика“, където се провеждат часовете по биология, химия и физика. Следва зона „Сътворение“, естествено продължение на лаборатория „Еврика“. Двете помещения могат да се използват заедно или поотделно.

„Мейкърспейс“ е пространството, където се преплитат аналоговите занаятчийски работилници с дигиталните технологии. Оттам се пренасяме в „Мозъчен хъб“, замислен като малък кинозал, който е напълно шумоизолиран и светлината му се управлява напълно чрез блендаут щори и димирание на осветлението. Седнали в удобните меки кресла и пуфове, учениците могат да бъдат пренесени на виртуално посещение в къщата музей на Иван Вазов например. Дизайнът на стаята и на технологиите в нея позволяват тя да бъде използвана и за виртуални срещи с лектори и ментори на учениците.

Зоните не свършват дотук – има още „Слънце“ или стая на сетабата, „Нещоправене“ и „Кабинка“.

Дуляна КОЧЕВА

Работата по конкретната идея с реализирането на този STEM център започна още през 2020 г., разказва директорката на 90. СУ „Ген. Хосе де Сан Мартин“ в столичния кв. „Люлин“ Йорданка Неделчева. Веднага след обявяването на Националната програма „Изграждане на училищна STEM среда“ на МОН започват да мислят в посока как биха могли да променят своята образователна среда. Всички идеи и предложения се взимат предвид и се обсъждат. „Търсихме най-добрия начин, за да осигурим подходящи условия за реализиране на STEM предметно знание“, обяснява моята събеседничка. Дълго време разработват варианти как трябва да се случва образователният процес, за да бъде активен ученикът, да бъде интересно и полезно. Опира се на опита, който вече имат от успешното реализиране на проектно базираното обучение. Освен това редовно правят интегрирани уроци, проектни седмици и изнесени уроци.

Иновациите и добрите педагогически практики за тях не са новост, а нещо, което са правили и преди създаването на новото учебно пространство. „Имахме много предварителен опит как трябва да се променя образователният процес“, обяснява тя.

През 2017 г. за първи път получават статут на иновативно училище с нововъведение в начален етап на обучение. „Иновацията ни е изключително нестандартна. В нея прилагаме „Вариант 2 на целодневната организация на учебния ден“, което означава, че с децата в час работят едновременно двама равноправни учители“, обяснява Неделчева.

Прибираш се външи без учебник и домашна работа

В 90. СУ учебният ден е организиран по различен начин.

Занятията започват с енергиен старт, в който децата се адаптират в училищна среда чрез ритмични движения, игри и рефлексия. Така се подготвят за следващия час-блок, който е по български език или математика. Имат и часове по творчество в начален етап, където възпитаниците им разгръщат креативността си.

В обедините часове организират блок, в който осигуряват възможност за хранене, след това игри и релакс. „Този релакс е нещо уникално, което се случва само при нас. Става въпрос за 30 минути, в които децата лягат на йога постелка, за да си починат психически и физически. На тиха музика отпускат сетивата си, за да може тялото им да се презареди и в следващите часове ученикът да има възможност да продължи с обучение в час-блок“, обяснява директорката.

Часовете винаги завършват със „Зона за подпомагане“, където детето трябва да финализира това, което му се е случило през деня, и да си тръгне от училище без учебници и без домашна работа за следващия ден. И всичко това се получава на практика, а не само на теория и на думи.

Иновацията се провежда успешно в училището вече седма година поред. „Това, което правим, е разпознаваемо в цяла София. Най-голямото доказателство е, че при нас има деца от различни квартали, не само от Люлин“, уточнява моята събеседничка.

Сега предстои план-приемът за следващата учебна 2024/2025 г. За целта на сайта на училището са публикували Google формуляр, в който всеки родител на бъдещ първокласник може да се запише. Формулярът е само за записване, а не за окончателен прием. Идеята е да се организират срещи, в които учители и родители да се запознаят и да се информират от първо лице какво и как се случва в училището. А разяснение определено е нужно, защото средата и образователният модел при тях не приличат на никой друг в столица.

Снимка Олег Попов



Мнението на всеки ученик е от значение и гласът му се чува



Йорданка Неделчева, директор

Сред първенците в София по брой желаещи за I клас

Миналата година са в топ 10 на най-желаните училища в София за прием в I клас. „Всички места се запълниха още на второ класиране. Имаше много чакащи деца, които не успяхме да приемем“, допълва тя.

След като екипът вижда колко успешна е иновацията от 2017 г., решава да я надгради и да пренесе елементи от нея в прогимназиален и гимназиален етап на обучение. „Взехме т.нар. „Зони за подпомагане“, които нарекохме „Зони за развитие и подкрепа“. Продължихме да надграждаме и практиките в начален етап, като започнахме да прилагаме STEM обучение по различен начин.

Скоро ще се проведе първата от редица познавателни срещи за бъдещи първокласници.

„Очакваме 140 родители на този етап, а имаме възможност да приемем само 120 деца“, обяснява директорката.

За да разберем как функционира центърът „раСТЕМ в света на науките“, се срещаме с част от екипа му. Разговаряме за големите въпроси и STEM дните с координатора на Центъра и учител по биология и здравно образование Лилия Борисова, с преподавателката по химия и човекът и природата Силвия Манолова, със зам.-директора по учебната дейност и начален учител Теменужка Георгиева и с учителя по английски и испански език Михаил Пасков.

„Големите въпроси са модел на преподаване и аналог на съвременно образование в нашето училище“, разказва Лилия Борисова. Целта им е през този интегриран метод на работа, в който включват области на познания от различни учебни предмети, учениците им не само да получават теоретични знания, но и да придобиват умения за реалния живот. Зад успеха на този модел на работа стоят усилията на целия екип. Основата на начина на преподаване е положена още в начален етап на обучение. Още тогава децата разбират, че учебният ден в 90. СУ претърпява по малко по-различен начин от този на техните връстници в другите училища.

Ако при учениците от I до IV клас денят започва с енергиен старт, слушане на ритмични движения, игри и рефлексия, то в прогимназиален и гимназиален етап на обучение започва с емоционалметър. Свърването на настроението преди започване на същинската работа отнема около 5 – 10 минути. „Той е аналог на енергийния старт - време, в което да си свирим напласите и емоциите в началото на деня и да се фокусираме върху това, което ни предстои“, уточнява Борисова.

Глобално и интегрирано прилагаме STEM обучение във всеки един клас от V до XI клас“, обяснява Неделчева.

Всеки клас има свой STEM ден, в който се извършва интегрирано учене по предметите от задължителната образователна подготовка в седмичното разписание. Това се залага още в самото начало на учебния срок, при създаването на седмичното разписание. Учителите се събират заедно и планират учебния процес така, че децата от всички паралелки на даден клас в определен ден да откриват науката, търсейки отговор на „голям въпрос“, който няма еднозначен отговор – да или не. Подобен въпрос се разрешава в граждаме и практиките в начален етап, като започнахме да прилагаме STEM обучение по различен начин.

За изпълнение на проекта и създаването на центъра „раСТЕМ в света на науките“ се обръщат към архитектурно студио „Лусио“. По техен съвет, преди да започнат тран- сформацията на учебната среда, се допитват до три фокус групи – учители, ученици и родители.

„Всички те споделиха как биха искали да изглежда тази нова образова-



В STEM центъра учениците търсят отговор на големите въпроси

се случват в STEM пространството, а не защото обхващат само предмети от тази област.

„Това е другото наше уникално творение освен средата – как я запълваме с учебно съдържание“, обяснява моята събеседничка. Тези големи въпроси разработват паралелно с проекта за новата учебна среда – успоредно си представят как ще се промени средата и как ще се работи в нея.

За изпълнение на проекта и създаването на центъра „раСТЕМ в света на науките“ се обръщат към архитектурно студио „Лусио“. По техен съвет, преди да започнат тран- сформацията на учебната среда, се допитват до три фокус групи – учители, ученици и родители.

„Всички те споделиха как биха искали да изглежда тази нова образова-

телна среда, какви потребности имат и какво са установили, че им липсва“, уточнява Неделчева. След това от „Лусио“ обличат потребностите на всички заинтересовани страни и участници в образователния процес в архитектурен проект. Средствата за реализацията му са събрани по различен начин. 300 000 лв. са от МОН, а 150 000 лв. – от дарителски кампании, спортни инициативи, благотворителни бази, концерти и спонсорства от партньори на училището.

„Беше много ангажиращо за всички, които са свързани по един или друг начин с 90. СУ. И тук не става въпрос само за учителите, но и за родителите, децата и нашите партньори“, обяснява директорката. Сподиритива за реализацията и срещат отникъде и в нито един от

етапите на работа. „Имахме ясна идея и готов проект. Единствено съществуваше притеснение как ще се случи и дали наистина ще се реализира всичко, което беше разписано“, казва още тя.

100% повече ученици за пет години

Резултатите са повече от добри. През настоящата учебна година в 90. СУ учат 817 ученици. „През последните 5 години имаме почти 100% увеличаване на техния брой“, посочва Неделчева. Една от причините за това бестрорно е различната образователна среда. Прилаганите иновации, интересните педагогически практики и подготвените учители допринасят

за това.

Иновативната учебна среда и различният модел на преподаване определено повишават и образователните постижения на учениците. Резултатите от ДЗИ и НВО го доказват. „В IV клас резултатите са „много добри“ и „отлични“, в VII клас – „добри“ и „много добри“, а в X клас се доближават до „добър“, посочва директорката. На мнение е, че резултатите от работата им, освен в академичен напредък, много ясно се изразяват в личностен план и в развиване на уменията на XXI век – работа в екип, отговорно вземане на решения, самоорганизираност, самооценяване и лидерски умения.

„Всичко това са ползи, които нашата образователна система не отчита на тези външни оценявания. Фокусираме се само върху оценките, но ефектите от работата върху интегрирано учебно съдържание при търсене на отговор на голям въпрос са много по-различни от това колко имаме на външното оценяване“, посочва Неделчева.

Идеята за големите въпроси е на фондация „Темпо“. 90. СУ е сред пилотните училища, където се реализира тя. В сайта на Фондацията детайлно са разписани 20 урока, които е създал екипът на училището в „Люлин“, и още 40, които са само идеи, без детайлно разписване. Това се случва до юни 2021 г. „Темите са големи и обширни, което ни позволяваше да ги променяме и адаптираме. Но всичко това се дължи на работата на целия екип, който работи в училище“, обяснява директорката.

Заниманията по интереси в 90. СУ също са разнообразни. Предлагат арттерапия, театрално студио, клуб по творческо писане, ученически вестник. Редовно участват и в конкурси, свързани с „хайку“ писане. Тази година учениците им реализират и две постановки, свързани с Деня на бдителите и с годишнината от смъртта на Васил Левски. Така, наред с академичния напредък, иновациите в час, различния режим на организация на учебния ден остава време и за развиване на дарби, заложби и таланти.

Всяко дете е важно и всеки глас се чува

„Това е ефектът от иновативната образователна среда и от това, че прилагаме различен подход

Какво е общото между moka и nomoka

Нужно е дебело да подчертаем – STEM дните се провеждат в Центъра в присъствието на всички учители, които ще работят по голям въпрос с децата от всички паралелки на съответния клас.

„Идеята е да усетим пулса и да разберем дали пулсираме на една и съща честота“, допълва тя. Напълно разбираемо, настроенията сред близо 60 деца на едно място са напълно различни. Има сънени, съдрити, усмихнати и готови за работа.

И както началото на деня, така и завършекът му е ясен. В края на всеки STEM ден има рефлексия. Всеки ученик пише как се чувства в края на деня и какво ново е научил днес.

„Рефлексията ни е много важна, защото благодарение на нея разбираме следващия път в каква посока трябва да работим – кое е отработено, къде е неясно и какво още трябва да дадем от себе си, като учители, за децата“, разказва Силвия Манолова. Освен това благодарение на това вглеждане навътре в себе си всеки ученик започва да се опознава по-добре, откривайки сам за себе си силните и слабите си страни. „За нас е много важно да развием социално-емоционалното учене“, допълва тя.

Реално няма предмет от учебната програма, който да не може да бъде включен в работата по голям въпрос. А задачата на учителите е да се опитат да съберат колкото се може учебни предмети и да намерят какво общо има в учебното съдържание, така че да не се разпокъса преподаването между различните предмети в рамките на разпитването на големия въпрос. Важно условие е и да се намери баланс, така че да не прекъсне толкова много темпото, което преподавателите биха следвали по работата по големия въпрос.



На снимката от ляво надясно: Лилия Борисова, Михаил Пасков, Теменужка Георгиева и Силвия Манолова

„Предметите в деня зависят от големия въпрос, по който работим. Преди началото на годината събираме всички ученици и изготвяме заедно програмата за всеки срок за всеки клас“, казва Манолова. Например петокласниците имат STEM ден в понеделник, а дисципипните, които са включени в програмата им, са човекът и природата, математика, изобразително изку-

ство и български език.

VII клас пък търси отговор на въпроса „Какво е общото между тока и потока?“. Включените предмети в техния STEM ден са биология, химия, изобразително изкуство, български език и литература и английски език.

„Това не означава, че предмет, който не е в STEM деня, не може да бъде включен в рабо-

тата по големите въпроси“, казва Теменужка Георгиева. Като пример посочва профилирания предмет „Предприемачество“. И освен че програмата търпи промяна в процеса на работа, групите също не са с постоянен брой ученици.

„Вратите на класовете са отворени. Понякога има смесени STEM дни между V и VIII клас например“, пояснява Георгиева. Разискването на големите въпроси позволява всички ученици да се познават и да се разбират. Но дали работата с толкова много деца от различни паралелки е лесна и каква е тайната за тяхната мотивация да работят по общ проект като екип.

„В началото на деня в STEM центъра се събират между 50 и 60 ученици от различни паралелки. Те обикновено седят смесено. Неминуемо се появява межличностно съревнование, състезание между паралелките. Така че предизвикателството за всички става още по-голямо“, споделя учителът по английски и испански език Михаил Пасков. Но щом вече две години успешно работят по него, очевидно са намерили точния механизъм за справяне с възникващите трудности в процеса на разискването на големите въпроси. Събирането на много хора предопределя и по-добра среда за развиване на социални, емоционални и презентационни умения. И експеримент, който трябва да бъде направен, за да се докаже или отхвърли хипотезата, формулирана в групата. И накрая да има продукт, който децата са решили да представят като отговор на големия въпрос.

„Всички от големите въпроси има своя вътрешна структура. Започва с плавни външване, разпределяне на групи, създаване на хипотеза, която трябва да отговори на големия въпрос. И експеримент, който трябва да бъде направен, за да се докаже или отхвърли хипотезата, формулирана в групата. И накрая да има продукт, който децата са решили да представят като отговор на големия въпрос.“

„Работата в STEM центъра ни помогна, като

Техническият във Варна отличи млади програмисти

Техническият университет във Варна отличи победителите в Националната университетска олимпиада по програмиране за ученици от XI и XII клас. Първо място завоюва Георги Мартинов Петков, XI клас, от Математическата гимназия „Д-р Петър Берон“ във Варна. Той успя да реши 7 задачи и да събере 70 точки. На второ място е Карина Христова Карачова от Софийската математическа гимназия „Паисий Хилендарски“ с решени 6 задачи. На трето място се класира Илия Димитров Илиев от Професионалната гимназия по електротехника във Варна с решени 6 задачи.

„Щастлив съм да ви поздравя за постигнатия успех, и ще се радвам да ви видя като наши студенти“, приветства победителите ректорът на ТУ – Варна, проф. д-р Драгомир Пламенов. Той изрази надеждата, че те ще продължат да развиват своята страст към науката и в най-скоро време ще се присъединят към академичната общност, споделяйки своите

знания и опит. Проф. Пламенов отправи и специални благодарности към фирмите партньори на Университета и тяхната материална подкрепа в продължение на няколко последователни години.

В оспорваната надпревара се включиха 63 участници от 16 училища в 9 града в България. Олимпиадата се проведе в последния ден на март в сградата на Техническият университет във Варна.

Състезателите тази година трябваше да решат 10 задачи по програмиране в онлайн платформата HackerRank. Официалните езици за програмиране бяха Java, C#, Python и C/C++. Решенията им бяха проверени с два набора текстови данни. За всяка успешно решена задача се присъждат по 10 точки. Част от учениците бяха със своите преподаватели, за които беше организирана кръгла маса на тема „Съвременни практически насоки в обучението по програмиране в училищната подготовка“ с лектор гл. ас. д-р инж. Гинка Маринова.

АЗБУК



Победителите в Националната университетска олимпиада по програмиране за ученици от XI и XII клас получиха своите награди на официална церемония в Техническият университет във Варна

Национално състезание по гражданско образование в УНСС

Дванадесетокласници от езикови гимназии и гимназии с изучаване на чужди езици от различни градове в страната се явиха на първото национално състезание „Гражданско образование и международно сътрудничество“, което се проведе в Университета за национално и световно стопанство на 30 март.

Първите шестима участници с най-голям брой точки са Тодор Ненков – 133. СУ „А.С. Пушкин“ в София, Стела Николова – 31. средно училище за чужди езици и математика „Иван Вазов“ в София, Иван Лулчев – Езикова гимназия „Иван Вазов“ в Пловдив, Димитър Иванов, Николай Ненов и Теодор Цекон – и тримата от 133. СУ „А.С. Пушкин“ в София.

На лауреатите се признава отлична оценка за прием в УНСС в специалностите от факултет „Международна икономика и политика“ – „Международни икономически отношения с преподаване на английски език“, „Политология“, „Международни отношения“, „Европейска интеграция и дипломатия“ и „Международни икономически отношения“.

Националното състезание „Гражданско образование и международно сътрудничество“ се проведе в рамките на 100 минути. То включва тест от

50 затворени въпроса с по един верен отговор. Въпросите са съобразени с учебното съдържание по гражданско образование в XI и XII клас и са разпределени в три модула, разработени от катедра „Политология“ (първи модул), от катедра „Международни отношения“ (втори модул) и от катедра „МИО и бизнес“ (трети модул).

Състезанието се организира от Асоциацията на езиковите училища в България (АЕУБ) с председател доц. д-р Васил Петков, който е и ръководител на катедра „Международни икономически отношения и бизнес“ в УНСС. Декан на факултета „Международна икономика и политика“, в чиито специалности може да се кандидатства, участвайки в това състезание, е доц. д-р Светлана Бонева.

В УНСС се провеждат различни състезания, които дават възможност за прием в Университета. Тази година вече са проведени три национални състезания, организирани от Асоциацията на икономическите училища в България (АИУБ) – националните състезания по финанси и счетоводство, по икономика и по икономика и управление, както и националните състезания по политическа икономика и по приложна информатика. АЗБУК



Снимка Петя Ангелова

Посланикът на Корея в България Н.Пр. Бе Джонгин изнесе лекция на тема „Свят на културни различия: Коммуникация между Запада и Изтока“ пред четвъртокурсници от специалност „Културология“ във Философския факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Дипломатът е гост в избираемия курс „Религия и култура“ по покана на лекторите проф. Владимир Градев и асистент Любослава Христова

Студенти от 56 държави избират Института INSAIT

Одобрените кандидати за летен стаж са 23-ма, сред които и четирима българи

Студенти от 56 държави кандидатстваха за възможността да прекарат летен стаж в Института за компютърни науки, изкуствен интелект и технологии (INSAIT) към Софийския университет „Св. Климент Охридски“, съобщава пресцентърът на МОН. Сред тях са представители на водещи университети от САЩ, Германия, Великобритания, Швейцария, Китай и Индия. Кандидати има и от далечни държави като Непал, Индонезия и Етиопия.

Одобрените кандидати са под 3%, или едва 23-ма, сред които и четирима българи. Сред тях има носители на златни медали от международни олимпиади и състезания, а някои вече са и с публикации на авторитетни научни конференции. Сред студентите има класирани в топ 1% на най-талантливите деца

на държави като Иран, Индия, Китай и др.

Одобрените кандидати ще имат възможност да работят с изследователи от Института INSAIT за период от 8 до 12 седмици, започвайки от юни 2024 г.

Това е второ издание на програмата, а успехите, които INSAIT постига през последната година в областта на изкуствения интелект, големите езикови модели и компютърното зрение, увеличават интереса към нея, отчитат нейните организатори.

Както „Аз-буки“ писа, INSAIT обяви и началото на уникална за страната стипендиантска програма за развитие на технологични лидери, насочена към български студенти. По нея ще бъдат осигурени четиригодишни стипендии в размер на 72 000 лв. за талантлив български кандидат-студенти, които да се обучават

в бакалавърска програма по специалност „Информатика“ във Факултета по математика и информатика на Софийския университет.

Те ще получават стипендия в размер на 2000 лв. на месец, за да се фокусират в образованието си, като в същото време работят по проекти в иновативни сфери – големи езикови модели, компютърно зрение, роботика, машинно обучение, алгоритми и др. Отделно ще имат и платени летни изследователски стажове в INSAIT и инженерни стажове в развойните отдели на високотехнологични компании.

Програмата се финансира с дарение от над 1 млн.лв. от големи технологични компании. Срокът за кандидатстване по нея изтече на 17 март. Планира се в пилотната фаза на програмата да бъдат приети десетина студенти, като броят им нарасне в следващите години. АЗБУК

Великотърновският университет с иновативен дигитален център

Иновативен дигитален център отвори врати в четвърти корпус на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“. На събитието, което бе открито от ръководителя на проекта проф. д-р Марияна Николова, присъстваха членовете на екипа, студенти от всички педагогически специалности и преподаватели.

Зала 405 се превърна в иновативен център след обновяването и

ремонтирането ѝ със съдействието на ректорското ръководство. Благодарение на креативността на студенти от факултетите по математика и информатика и по изобразително изкуство бе направен дизайн на центъра, за да придобие уникалност.

Проф. д-р Марияна Николова посочи, че основна цел на проекта е да се осигури съвременна технологична база за научни

изследвания и специализирано обучение на педагогически кадри в трите степени на образование.

„Фокусът обаче не трябва да е само върху техническите умения, а и върху използването на дигиталните технологии за подобряване и модернизиране на обучението, каквато е целта на образователния процес във факултет „Математика и информатика“, допълни още тя.

Тази година се предвижда иновативният център да бъде дооборудван с допълнителна специализирана техника. Събитието завърши с демонстрация на студентския проект „В света на 3D Paint“ от Борислава Желязкова и Калина Жекова. Те представиха отлична презентация на графичния редактор 3D Paint, като демонстрираха и след това реализираха проекта си с 3D принтер. АЗБУК

Засега решението е само в антиземетръсното строителство

Водещи сеизмолози от Европа обсъждат експеримента „Адриа арей“ на форум в София

„Адриа арей“ е инициатива, която обединява усилията на над 200 изследователски центъра от над 30 държави от Европа да се изследват строежът на Земята, геодинамиката и сеизмичността около и на Адриатическата плоча, както и на Балканския полуостров с голяма разделителна способност. Това ще е резултат от обработката на данните от гъстата мрежа от сеизмични станции, която обхваща почти целия континент.

Зина СОКОЛОВА

Адриа арей“ (Adria Array) е огромен сеизмичен експеримент и продължение на инициативата „Алпарей“ (AlpArray), насочена към част от Алпите, казва гл. ас. Гергана Георгиева от Софийския университет.

В София наскоро се проведе среща с участниците на представителите на всички сеизмични мрежи от Източна Европа, както и водещи учени в областта на изследването на строежа на Земята от Западна Европа.

„За България е голям успех, че събитието беше у нас – подчертава гл. ас. Георгиева. – Всички предишни подобни срещи са провеждани в Западна Европа. За първи път толкова много учени – от трийсетина държави, дойдоха в Източна Европа. Добре се представихме. Това е много важно събитие на високо ниво, което го прави и много видимо сред научната общност. У нас дойдоха учени с големи разработки за строежа на Земята. Директорът на Международния център за сеизмични данни Дмитрий Сторчак също беше на форума. А той посещава само най-големите конференции.“

Техническата част на проекта приключва миналото лято и станциите вече са инсталирани през 60 км разстояние една от друга. Остава да се сложат още десетина, понеже Сърбия се включва последна. На срещата се обсъжда изцяло научната част – как ще се обработват всички тези данни. Цялата мрежа съдържа общо 3000 мобилни и перманентни станции, което означава, че е събрано огромно количество информация за една година, откакто те работят.

„Основната част от сеизмичната станция е сеизмографът, който трябва да е в контакт със земята. В България разположихме апаратите в мазетата на селски кметства. Иначе би трябвало сеизмичната станция да се постави върху твърда скала, на тихо място – така е изградена нашата национална мрежа – пояснява гл. ас. Георгиева. – Обикновено при такава голяма инициатива като „Адриа арей“ се избира компромисен вариант – сеизмична станция, която да е на сигурно място, да има ток, интернет. Затова се обърнахме към кметствата на няколко села за съдействие. Тези станции ще стоят две-три години, но не могат да останат за постоянно, това е временен експеримент. Целта е да се

изследва дълбочинният строеж на съответния район и всичко, което се случва в сеизмично отношение в него.“

Трябва да се има предвид, че Балканите са изключително неизучена област, обяснява гл. ас. Георгиева. Има изследвания за Гърция, за Вранча. Но почти няма публикации за дълбочинен процес в района на Централните Балкани. Правят се основно локални изследвания за сеизмичност, но нашата мрежа е със сравнително малко станции. Например, ако има земетресение около София, то ще се регистрира от единствената станция на Витоша. Това не позволява на учените да направят фина локализация, така че да обвържат земетресенията с определени разломи. А с такава гъста мрежа от станции, каквато е „Адриа арей“, това може да се подобри. Учените ще могат да установят огнища на земетресения дори в рамките на Софийското поле.

В България има 5 силни сеизмични зони – Софийското поле от София до Благоевград, районът на Симитли и Кресна, Пловдив, Горна Оряховица, където е и Стражица, и Шабла.

„В началото XX век във всяка от тези области има земетресение с магнитуд 6,6 – 7 – казва гл. ас. Георгиева. – Но има данни за силните земетресения, тъй като те се регистрират и от далечните сеизмични станции, и от сеизмични мрежи. Докато слабата сеизмичност, която е също интересна, с амплитуди понякога под 2, които не се усещат от хората, обикновено се регистрират на една станция, но не могат да се локализируют, тъй като за тази цел трябва поне три станции. Но когато те са на разстояние от 200 – 300 км, това няма как да се случи. И няма как да придобием представа за слабата сеизмичност.“

Една сеизмична станция е много скъпа и не можем да купим толкова станции. 10 000 лв. е за нискобюджетна, до 100 000 лв. – за хубава станция.

Участието на България в инициативата е полезно за нас, споделя гл. ас. Георгиева. Събраните данни ще се обработват съвместно с учени от Западна Европа. Това ще се случва с участието на минимум три държави – това е вид защита на по-малките източни държави. Западните учени имат много докторанти, които могат да помогнат за обработката на данните и да направят публикация. Това би изключило българските учени – те няма да има какво да правят, ако резултатите бъдат публикувани. Затова сега се

Снимка Олег Попов



Гл. ас. Гергана Георгиева

регламентира предварително, че всички ангажирани с инициативата държави трябва да имат участие в публикациите.

„Занимавам се с дълбочинния строеж и докладите на срещата в София, които бяха за геология и геодинамика, ми бяха най-интересни – коментира гл. ас. Георгиева. – Лекторите по темата бяха направили синтез на движенията, които се случват на Балканския полуостров, което ми даде обяснение за някои мои резултати, като например границите, които наблюдавам на дълбочина 520 км и 330 км, които вероятно са част от стара земна кора. Това се случва рядко, защото обикновено всички работят в Западна Европа. Когато ходим по конференции, слушаме за динамиката на Алпите, на Италия, на Иберийския полуостров. Там работят много хора, но рядко се чува презентация за Балканите.“

Друга интересна тема е тази за изкуствения интелект, който се вкарва в действие заради обема на данните за обработване. Всичко трябва да бъде автоматизирано по отношение на сеизмичността. По принцип, за да се определят епицентърът на едно земетресение и неговият магнитуд, трябва да се

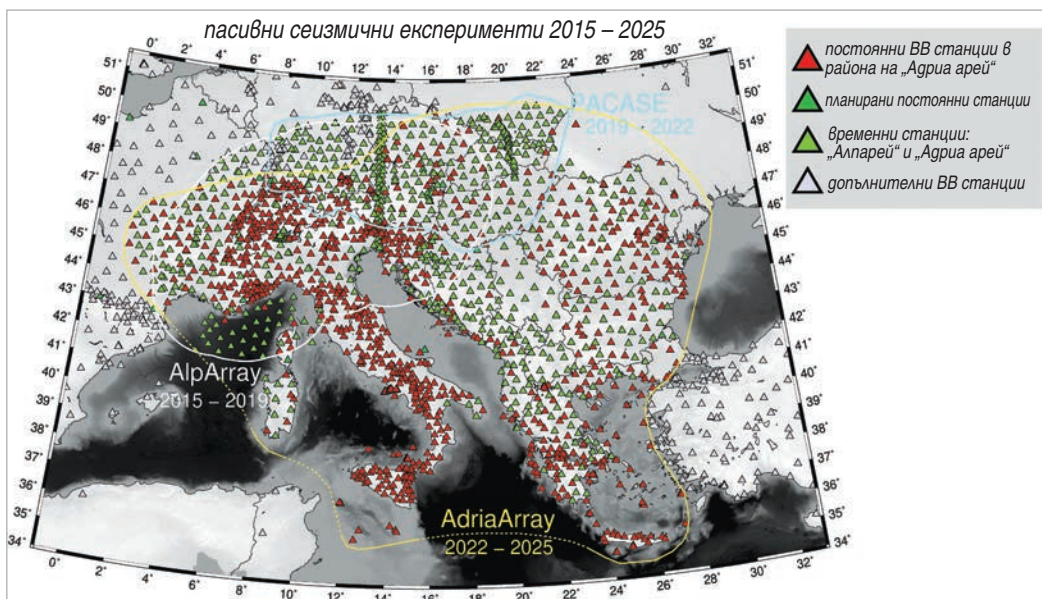
отбележат вълните, времето на тяхното пристигане и т.н. Това при нас обикновено се прави от дежурните сеизмолози в БАН. Те преглеждат записите и ако има земетресение, отбелязват вълните, времената на пристигане, амплитудите и т.н. Тези данни после се използват за решаването на земетресението – т.е. определяне на епицентъра, магнитуда, дълбочината. Когато има 2 – 3 хиляди сеизмични станции само за едно земетресение, обработката ще отнеме страшно много време. Затова започват да се разработват невронни мрежи и други модели от изкуствения интелект, за да може тези данни да бъдат обработени. В някои презентации се посочва, че за някои земетресения специалистите, сканирали записите визуално, са пропуснали някои земетресения, за разлика от невронната мрежа например.

Предсказването на земетресенията не е сред акцентите на срещата. За да се стигне дотам да може те да бъдат прогнозираны, са необходими изключително много познания за строежа на Земята и отделните огнища. Може би в бъдеще, когато подобни инициативи няма да са временни проекти и цялата планета ще се покрие със станции, ще се

стигне до момента да се прогнозира земетресенията с помощта и на изкуствения интелект.

Засега в опит да се предскаже едно земетресение, се изследват форшоците – това са земетресенията, предшествващи основния трясък, нивото на радона, следи се за поведението на животните, за появата на подпочвени води. Но няма ясни индикации засега. В Китай е имало земетресение с ясна индикация, че ще се случи, и хората са изведени от застрашения град. Но за следващото силно земетресение след няколко месеца няма никакви индикации. Все още натрупаните научни знания в тази област не позволяват да се правят прогнози.

„Една от темите на срещата беше за инженерната част – изследването на повърхностния строеж на Земята – разказва гл. ас. Георгиева. – Има специален метод за тази цел, което помага на строителите да дадат идеи къде и как е по-добре да се строи. Трябва да залагаме на антисеизмичното строителство засега, отколкото да се надяваме на предсказания. Това е вторият акцент от срещата – изследване на строежа на Земята с голяма разделителна способност.“





На игрището децата са в смесени състави и всички играят заедно

5 топки, които правят 5 пъти по-щастливи децата

Държавното ученическо първенство по dodgeball се превърна в незабравимо преживяване за ученици, учители и родители

Петя НИКОЛОВА

Те са отдадени на спорта, непрекъснато работят за физическата активност на децата в училище и развиват в България все по-популярната игра, вече лицензирана и като спорт – dodgeball. Разговаряме с инициатора и създател на dodgeball у нас – Константин Миладинов, директора на ОУ „Д-р Петър Берон“ в Пловдив. Разговорът се провокира от емоционалното съобщение, което Константин Миладинов направи в социалните мрежи по повод проведението на 23 март тази година в Националната спортна академия Държавно ученическо първенство по dodgeball. Участват ученици от 10 училища, като 3 от тях са от Пловдив, а 7 – от София. Първенството продължава няколко часа – от 9 до 15 ч. в съботния ден.

„Децата преживяха дълъг, изморителен, изтощителен марафон от срещи и издържаха геройски на физическото и психическото натоварване – пише в пост в социалните мрежи Миладинов. – Всеки отбор изигра по 5 срещи, а полуфиналистите и финалистите – по 6. Имаше разочаровани, имаше създи от радост и болка, но всички приключи успешно, а отборите получиха справедливо класиране според уменията, с които разполагат в момента. Благодаря на преподавателите по физическо възпитание и спорт, които отделиха лично време в съботния ден за възпитаниците си и за спорта dodgeball, защото в днешно време много малко човечеци правят безвъзмездно нещо за други човечеци.“

Започнал още през 2013 г. със собствени сили и ентузиазъм да налага в България dodgeball – наподобяващ познатата на всички народна топка, Константин Миладинов успява не само да зарази с играта учениците от вече над 400 училища, но и да го лицензира като спорт. В Националната спортна академия кандидат-студентите имат възможност

да се обучават и за треньори по dodgeball

а Константин е първият, както казва самият той – в света, с бакалавърска степен по тази специалност. От настоящата година гордо показва своята диплома.

„Усилията си заслужават – споделя пред в. „Аз-буки“ Миладинов. – Играта е изключително динамична, може да се прилага почти навсякъде, а освен това играят едновременно в един отбор момичетата и момчетата.“

Изграждането на взаимоотношения и контактът между момичетата и момчетата е важен за Константин. Той споделя, че преди време родители му се обаждат с желание да включат децата си в този спорт именно поради тази причина – за да контактуват с другия пол.

Победител на тазгодишното Държавно ученическо първенство по dodgeball е отборът на 12. СУ „Цар Иван Асен II“ от София. Учителят по физическо възпитание и спорт, който води децата, се казва Стефан Чавдаров и с желание разказа пред „Аз-буки“ за опита си с учениците и dodgeball.

„Когато преди три години започнах като учител по ФВС в 12. СУ, предложих на децата този спорт – споделя Чавдаров. – Тренираме като част от заниманията по интереси един или два пъти седмично. Миналата година станахме първи и на организираното състезание

Снимки Федерация по dodgeball



Победителите от 12. СУ „Цар Иван Асен II“ – София

в СУ „Пейо Кр. Яворов“ в Пловдив. 90% от отборите са смесени – всеки от по 6 момчета и 6 момичета. Хубавото на този спорт е, че дори тези, които не са на игрището, всъщност играят, защото „гонят“ топките. По правилата само собствен играч може да върне топката на терена, така че те неиграейки на игрището, всъщност играят.“

Стефан Чавдаров уточнява, че децата проявяват интерес и са щастливи. Но дали този интерес ще се задържи, зависи от нас.

„Работил съм в няколко държави в чужбина и знам как е там, но в България децата спортуват до 12-годишна възраст и после край – казва Чавдаров. – Разпръскват се и само ако има клубове и могат да се включат в някой от тях, продължават, ако ли не – край със спорта. Така е и с dodgeball. В момента обмислям дали да създам клуб, за да продължат да тренират след VII клас. Защото, когато отидат в друго училище, ако там не предлагат този спорт, естествено, спират да го тренират.“

Стефан е един от онези учители, за които е важно децата в училище да имат

богат избор от спортове

В 12. СУ вече тренира малките ученици от III и IV клас по хоккей на трева. Учудва се, че спорт, който от 1904 г. е олимпийски, у нас не е популярен. Но работи и се надява съвсем скоро да включи учениците си в първото им състезание. Предлага и хоккеят на трева, и dodgeball да бъдат включени в учебната програма.

На същото мнение – да има повече спортове за избор в училище, е и директорът на ОУ „Д-р Петър Берон“ в Пловдив Стефан Кичуков. За него Константин Миладинов казва, че е единственият директор, който още при зараждането на dodgeball в България му се обажда с желанието да съдейства и да въведе играта като спортно занимание за своите ученици.

„Имаме два отбора по dodgeball – разказва за „Аз-буки“ Кичуков. – Сборна група от III – IV клас и

сборна – от V до VII клас. Играта е много емоционална и на децата много им харесва. Досега не сме имали клас, на който да сме демонстрирали dodgeball и да не пожелаят всички да играят. Традиционно в малките класове се играе познатата народна топка, но тя е с една топка, докато при dodgeball се играе с 5 топки и е изключително динамично. Хубавото също е, че не се изискват конкретни физически качества от децата и не толкова спортни натуре също могат да се включат. В dodgeball са необходими не само бързина и ловкост, но и съобразителност – да видиш откъде идва топката. Освен това няма нужда от специално оборудване, както например за плуване или за стрелба с лък.“

С бакалавърска степен по специална педагогика, с магистратура по предучилищна и начална училищна педагогика, както и по приобщаващо образование, Стефан Кичуков притежава също и специалност „учител по ФВС“. Може би заради това ръководи училището в Пловдив винаги

с едно наум – че дигиталните трансформации са необходими, но не по-малко необходима на децата е и физическата активност. Убеден е, че ако dodgeballът се включи сред спортовете в училищната програма

всички деца ще го практикуват.

Като привърженик на запознаването на учениците с различни видове спорт, Кичуков споделя с радост, че ръководеното от него училище е единственото в Пловдив, където учениците имат възможност да се обучават от световен гротмайстор по шах.

„Въведохме го преди две години – споделя Кичуков. – Двама треньори се занимават с децата. Единият ги запознава с шаха като спорт в начален етап, а другият се занимава професионално с онези ученици, които наистина искат да се развиват. И двете групи се обучават безплатно. Гротмайсторът ни осигури нашият бивш ученик шахматист Калоян Матеев, защото знае колко много може да даде на децата този спорт.“

Dodgeball, хоккей на трева или шах – ентузиазмът на учителите и директорите винаги заразява и децата. Константин Миладинов твърди, че идеята да развива dodgeball у нас, го е осенила внезапно, сякаш „отгоре“ и затова няма да спре с усилията да популяризира играта. В негова подкрепа вече са много от учителите по ФВС и директорите на училища в България. Те откликват и после са възнаградени – виждат радостта, която излъчват учениците след активен ден. За да продължи напред и да финансира състезанията, Константин Миладинов и Федерацията по dodgeball са обявили полезна инициатива – всяка закупена топка е дарение в името на спорта.

Да запазиш любовта към българското

За своята 30-годишнина от БУ „Св. св. Кирил и Методий“ във Ванкувър събират архив с историята си

Стела МАРИНОВА

Да запазят любовта на българчетата в Канада към българския език и българското. Тази цел води колектива на първото българско училище във Ванкувър, Канада – „Св. св. Кирил и Методий“, споделя пред вестник „Аз-буки“ неговата директорка Калина Рангелова-Георгиева.

„Имаме и деца, които не са родени в България, и е сложно да ги накараме с желание да говорят на български език, защото им е трудно. Затова използваме сили и похвати, за да можем да породим желание у тях да учат, да питат, да са любопитни как е дадена дума на български“, обяснява тя. Учителите четат приказки, показват филмчета, говорят на малчуганите, разказват им различни истории. По този начин речниковият запас на децата се обогатява. „Така те могат да се почувстват свободни и да искат да се изкажат. Имаме успеваемост“, казва Рангелова-Георгиева.

През май сънародниците ни във Ванкувър ще отбележат 30 години от създаването на училището. Кулминацията на празника е на 25 май. Тогава ще се проведе концерт, на който гости ще бъдат бивши и настоящи възпитаници и техните родители и учители.

През цялата учебна 2023/2024 г. ученици, учители и родители участват в различни инициативи и проекти, посветени на юбилея.

По идея на директорката преди големия концерт ще се проведе зелено училище. „Идеята е хем да учим български, хем да бъдем сред природа, да излезем от академичната обстановка. Езикът не се свежда до това децата да знаят буквите. Те трябва да знаят предметите около нас, какво виждаме извън класната стая, как да го опишем. За децата е по-трудно, когато нямат визуален стимул“, обяснява за ползите от училището сред природата Рангелова-Георгиева. В групата има както малки, така и по-големи ученици, родители, учители – една малка България.

Дърво, на което вместо листа са залепени ръчичките на малчуганите, изрязани от хартия, е друга инициатива по случай годишнината. Всяко от „листенцата“ по дървото е дете в училището. Така всяка година броят на ръчичките ще нараства, показвайки как и школото се разраства. А корените на дървото, които символизират корените на децата към България, са и техните учители.

Сред инициативите по случай празника на Българското училище „Св. св. Кирил и Методий“ е събирането на снимки, медиен и видео архив за създаването му и развитието през годините, да се направи кратък документален филм по темата и изложба, споделя пред „Аз-буки“ учителката Вана Захаријева-Алексијева, която е главен техен инициатор. Тя разказва, че за целта са изпратили имейли до цялата българска общност с призив да се включат и заедно да попълнят архива. Направили са

Снимка БУ „Св. св. Кирил и Методий“ във Ванкувър



Децата в БУ „Св. св. Кирил и Методий“ участват в различни работилници



Калина Рангелова-Георгиева, директор

и времева линия, на която всеки може да качва снимки, статии, публикации.

„30 години са достатъчен период, за да започнем да събираме архив, който да запази историята на училището. Това показва, че живеещите тук сме имали нужда да се идентифицираме като българи и да запазим българското у себе си.

Както казвам на децата си, и вие трябва да си пренесете мъничка България,

за да може да имаме своята общност във Ванкувър“, казва Захаријева-Алексијева.

Учителката вече е провела редица интервюта с бивши ръководители и учители, за да подреди 30-годишната история на Българското училище „Св. св. Кирил и Методий“ – Ванкувър, Канада. Първите му стъпки са направени през 1993 г. Тогава преподавателят в катедра „Педагогика“ в местния университет „Саймън Фрейзър“ Румяна Илиева кандидатства по програма за мултикултурализъм, благодарение на която в една от гимназиите в Бърнаби, Канада, в събота започват да се провеждат занимания по български език. В периода на 1997 – 1998 г. дейността на школото е преустановена за кратко. През 1999 г. то отново приема ученици под ръководството на Здравка Славенова, а заниманията на децата се провеждат в обществени

библиотеки и църкви. През август 2001 г. по идея на друга родолюбива българка – Виолета Дечева, е създадено Българското дружество Bulgarian-Canadian Society of British Columbia, под чиято шапка е училището. С кратко прекъсване така то работи до 2009 г., когато започва работа по програмата на Министерството на образованието и науката „Роден език и култура зад граница“ под ръководството на Виктор Неделчев.

През 2011 г. е формирано дружество с идеална цел под името Bulgarian Heritage Language School & Folklore Society Sts. Cyril & Methodius с фокус българското образование в Британска Колумбия. Тази организация има за основна цел обучението по български език, история, култура и фолклор и запазване на българската идентичност сред българската диаспора в района. Училището е подпомагано от Министерството на образованието и науката в България и е със статут, определен от постановлението на Министерския съвет за неделните училища. То е под ръководството на Калина Рангелова-Георгиева от 2022 г.

Тази година в БУ „Св. св. Кирил и Методий“ има 60 деца. Най-малките ученици в училището са на 4 години, а най-големите – XII клас. По думите на директорката, преди няколко години повечето от тях са били по-големи, но миналата учебна година има вълна от нови малчугани. Така тази учебна година има доста деца в първи и втори клас.

Заниманията на учениците са в събота. От 9:30 до 12:30 са часовете по български език. След това има обедна почивка. Следобед са заниманията по народни танци или изкуство, като се провеждат различни работилници. Към училището има и юношеска танцова група „Хубавици“, която участва в различни местни фестивали както в района, така и в други градове в Канада и Европа.

Вана Захаријева-Алексијева споделя, че повечето от учителите

са и преподаватели в канадската образователна система и я прилагат и в българското училище. „Образованието тук е базирано на принципа на ученическото централизиране. Ученикът е водещата фигура в обучението си, той има автономия, трябва да намира смисъл защо трябва да научи нещо. При проектно базирано обучение

залагаме на различни активности, в които водещи са децата/учениците.

Учителят подпомага, подкрепя, поощрява. Малко са учителите, които преподават в лекторски стил на дъската, за да препишат от нея след това децата“, разяснява тя.

Дава пример с проект по история за траките, проведен от учителите по история и по изобразително и приложни изкуства. След като децата научават за най-древните жители по нашите земи, им е предоставена възможност да решат какво биха могли да изработят като артефакт, свързан с траките. За целта трябва да направят търсене в интернет как е изработен, къде е намерен, кой и за какво го е използвал. Изработените от учениците тракийски артефакти са събрани в изложба. В нея са поместени татуировки, дрехи, предмети от златните съкровища, оръжия.

„Стана като малък музей на изработени от нашите деца артефакти. Учениците могат да ни разкажат за всеки експонат откъде идва, за какво е използван, как е направен. Това е един подход за проектно базирано обучение. Така, освен търсенето на фактите, те се анализират, разбират и запазват по-дълго в паметта им – споделя Вана Захаријева-Алексијева. – Това кара децата да дойдат с желание в събота. Иначе няма как да се получи това, което искаме – да имат вътрешна потребност да знаят езика, културата, да се самоопределят като българчета.“

Друг интересен проект, по който работят учениците от училище

„Св. св. Кирил и Методий“, е за запознаване с културата на местното автохтонно население. На гости при по-големите ученици е Една Тайт – представител на коренното население на Канада от първата нация нисга (Nisga First Nation). Тя е опитен учител и мъдрец, която разказва на учениците за традициите на нацията и за тяхната орална култура, тъй като нямат писменост. Оказва се, че много от формите, свързани с изкуството за текстил, имат общо с българските.

„В една събота ученици и родители посетихме Музея по антропология, където заедно с няколко представители на нисга се потопихме в тяхната култура и обичаи. Видяхме как се правят лодки и тотемни стълбове, как се взят традиционните наметки, танцувахме танците на различните родове. След това с децата направихме проект, свързан с българските шевици и символиката им. Всеки ученик проектира и си избродира собствена бродерия. Това даде интересен поглед на децата по отношение на това кои сме ние, каква е нашата идентичност, колко общо има между нас и автохтонното население и колко сме различни в същото време“, разказва Захаријева-Алексијева.

От няколко години училището работи усилено по реализирано на два свои проекта. Първият е свързан с възможността българският език да бъде признат на децата в канадското училище, както е в Европа и Америка.

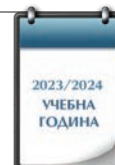
„В канадското училище децата могат да се явят на изпит по френски, немски, корейски и т.н. или да ги изучават. Докато българският може да се преподава в една гимназия само ако се съберат 25 деца от една и съща възраст, което не е реалистично“, обяснява Захаријева-Алексијева. За да може българският да бъде признат, екип от специалисти разработват и подават информация в канадското министерство на образованието в провинция Британска Колумбия какво трябва да знаят учениците в IX – XII клас.

„Предадохме този пакет и предложихме в училище да провеждаме изпити от името на СУ „Св. Климент Охридски“ и резултатът на учениците да се приравни към канадските оценки, тъй като системата за оценяване е от 0 до 100%“, разяснява директорката. За момента две поредни години ученици от БУ „Св. св. Кирил и Методий“ се явяват на изпити по български език по Европейската езикова рамка. Следващата стъпка е оценките им да бъдат приравнени към канадската образователна система. „Това е мотивацията им да се явят на изпити по Европейската езикова рамка. Децата имат знание и съзнание, че българският език е богатство, което е важно да се запази“, казва още Захаријева-Алексијева.

Вторият проект, по който училището работи активно, цели да вземат чарити статут. По този начин ще могат да получават повече субсидии от организации в Канада. Документите им вече са готови и се надяват да получат статута до края на тази учебна година, когато ще се празнува 30-годишнината.

МИНИСТЕРСТВО
НА ОБРАЗОВАНИЕТО
И НАУКАТА

- Национален спортен календар
- Национален календар за изяви по интереси на децата и учениците



Медиен партньор – Национално издателство „Аз-буки“

Общо 112 са инициативите в национален и в международен план, включени в Националния календар за изяви по интереси на децата и учениците и в Националния спортен календар на МОН за учебната 2023/2024 г.

И тази година в „Аз-буки“ публикува информация за пъстрата палитра от извънучилищни и извънкласни дейности, които са любими за младите хора.

Ако можеш да съдиш себе си правилно, значи ти си истински мъдрец“, разказва Русинова.

Участници пишат за два часа съчинение на място в обем до две ръкописни страници. По същото време възрастните участват в дискусия на тема „Отговорностите на възрастните за пустините и кладенците в живота на децата“, а обобщените мнения ще бъдат изпратени в МОН.

Журито оценява разработките като много задълбочени, структурирани и искрено преживени от своите автори. Това налага и присъждането на една специална награда, която получава Кристина Георгиева (2. СУ „Н. Вапцаров“ – Монтана). Първото място печели Десислава Сеизова (ОУ „Райна Княгиня“ – Пловдив).

Втора се нарежда Глория Петрова (ОУ „Отец Паисий“ – Софрониево), а трета – Мария Петрова (СУ „Неофит Рилски“ – Твърдица).

Наградите са връчени от Росен Добрев – кмет на община Оряхово. Призворите си тръгват с купи, грамоти и подаръци. Награди получават и всички останали. **АЗ-БУКИ**

Мъдрите слова на Малкия принц

ОУ „Н.Й. Вапцаров“ – с. Селановци, приема за 11 път конкурса на малките философи

Заедна с единайсетата година в първия ден на пролетната ваканция Селановци става домакин на среща на малки философи от цялата страна, взели участие в двата етапа на конкурса „Малкият принц“. Организатор е ОУ „Н.Й. Вапцаров“ – с. Селановци, област Враца, с директор Надя Ставрева. Проявата се провежда със съдействието на Регионалното управление на образованието, Община Оряхово, кметството на Селановци и Народно читалище „Самообразование 1894“ – Селановци.

В Конкурса участват ученици от II до VII клас, разделени в две възрастови групи. Те пишат по тема от произведението на Антон дьо Сент Екзюпери „Малкият принц“.

„Тази година в първия етап на надпреварата свои творби изпратиха 80 автори от 16 области. Те писаха по темата „Пустинята е хубава – каза Малкият принц, – защото крие някъде кладенец...“, съобщава за „Аз-буки“ инициаторката на Конкурса и бивш директор на училището в Селановци Петя Русинова.

Седемчленно жури с председател проф. Мария Баева от Софийския университет и

Снимка ОУ „Н.Й. Вапцаров“ – с. Селановци



Участниците и техните преподаватели и родители отнасят у дома прекрасните въздействия от срещата с героите на Екзюпери и топлото посрещане от кмета на Селановци Росица Койнова и директора на ОУ „Н.Й. Вапцаров“ Надя Ставрева

Цветелина Ценова-Костадинова – старши експерт по обществени науки, гражданско образование и религия в РУО – Враца, класира победителите в първия етап от първа възрастова група (II – IV клас).

Победител е Борислава Петкова (III клас, ОУ „Христо Никифоров“ – Ловеч). Нейни достойни подгласници са четвъртокласниците Даяна Христова и Йоана Василева от НУ „Хаджи Генчо“ – Тетевен.

Във втория етап и на срещата на малките философи в Селановци са поканени да участват 15 ученици от V до VII клас, получили най-много точки в първия етап. „Децата пристигнаха от цялата страна, придружени от родители, учители и директори на училища. В деня на конкурса участник в събитието изтегли една от предварително обявените в статута теми – „Много по-мъчно е да съдиш сам себе си, отколкото да съдиш другите.

ПРАВНА КОНСУЛТАЦИЯ



Тодор КАПИТАНОВ

Сключването на трудов договор със срок за изпитване е обичайна и широко разпространена практика при започване на нова работа. Тази практика, въпреки че улеснява както работодателите, така и работниците, носи със себе си някои скрити рискове, които често се подценяват.

Предимствата и рисковете при назначаване с изпитателен срок

Главната особеност на трудовия договор със срок за изпитване е, че по време на този срок страната, в чиято полза е уговореният срок, може да прекрати договора без предизвестие и до изтичането на уговорения срок. Това право може да бъде упражнено по всяко време без необходимост за мотивация или обяснение от страна на работодателя или на работника или служителя. Достатъчно е това да бъде изразено ясно и недвусмислено в писмена форма.

Въпреки че тази практика може да се възприеме като улеснение за работодателя, тя създава несигурност и нестабилност за работника. Прекратяването на трудовия договор по време на срока за изпитване не подлежи на обжалване. Това означава, че работникът няма да успее съдебно да защити своите интереси и да спечели съдебна жалба срещу решението за прекратяване на договора, дори ако счита, че то е незаконно или несправедливо.

През време на срока за изпитване работодателят може да уволни работника или служителя, докато той ползва законоустановен отпуск, напр. отпуск по болест, в случая не е необходимо разрешение на Инспекцията по труда или друг орган.

Срокът за изпитване може да бъде уговорен в полза на:

- работодателя – когато работодателят иска да провери способността на работника или служителя да изпълнява определена работа;
- работника/служителя – когато работникът или служителят желае да провери дали работата е подходяща за него, дали условията на труд, атмосферата и трудо-

вият колектив му допадат;

– в полза и на двете страни. В договора се посочва в чия полза е уговорен срокът за изпитване. Ако това не е посочено, приема се, че срокът за изпитване е уговорен в полза и на двете страни. Това означава, че през време на изпитателния срок и работодателят, и работникът или служителят могат да прекратят договора по своя преценка.

Срокът за изпитване не може да бъде по-дълъг от 6 месеца, а когато за работата е определен срок, по-кратък от една година, срокът за изпитване е до един месец. В него не се включва времето, през което работникът или служителят е бил в законоустановен отпуск (платен, неплатен, учебен, поради болест и др.) или по други уважителни причини не е изпълнявал работата, за която е сключен договорът.

Законът не позволява за една и съща работа с един и същ работник или служител в едно и също предприятие да се сключва повторно трудов договор със срок за изпитване. Но ако работникът премине от една длъжност на друга, макар и в същото предприятие, е допустимо да се сключи между същите страни друг трудов договор, с друго съдържание и клауза за изпитване. Такъв случай е налице, когато например секретарка в една фирма премине на длъжността счетоводител. Трудовият договор се смята за окончателно сключен, ако не бъде прекратен от страната, в чиято полза е бил договорът за изпитателен срок.

Справка:
чл. 70 от Кодекса на труда

Министерство на образованието и науката
Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“



Директор:
ЕМИЛ СПАХИЙСКИ
Заместник-директори:
СТОЯН СТОЯНОВ
ВЕНЦИСЛАВ ГЕНКОВ
1113 София
„Цариградско шосе“ 125, бл. 5
За цялата страна:
0700 18466
izdatelstvo.mon@azbuki.bg
azbuki@mon.bg
<https://www.azbuki.bg>



Аз-буки

Банкова сметка:
„Обединена българска банка“ АД
IBAN: BG38UBBS81553139075716
BIC: UBBSBGSF

Национален седмичник
за образование и наука

АЗ-БУКИ

ISSN 0861-3990

РЕДАКТОРИ:

д-р Зина Соколова
z.sokolova@azbuki.bg
д-р Диляна Кочева
d.kочева@azbuki.bg
Симона Николова
s.nikolova@azbuki.bg
Стефа Маринова
s.marinova@azbuki.bg

РЕПОРТЕР:

Мария Парликова
m.parlikova@azbuki.bg

ГРАФИЧЕН ДИЗАЙН:

Иво Христов
i.hristov@azbuki.bg

Иван Шопов

i.shopov@azbuki.bg

Петър Владов

p.vladov@azbuki.bg

СТИЛИСТ-КОРЕКТОР:

Анелия Врачева
a.vracheva@azbuki.bg

ФОТОРЕПОРТЕР:

Олег Попов
o.popov@azbuki.bg

РЕКЛАМА И**РАЗПРОСТРАНЕНИЕ:**

izdatelstvo.mon@azbuki.bg

КОРЕСПОНДЕНТИ В СТРАНАТА:

Белене – Ралица Господинова
088 7418349

Велико Търново – Здравка Маслянкова
088 6653255

Видин – Борислава Борисова

vidinstar@gmail.com

Ловеч – Жанина Илиева

087 7209597

Пловдив – Деляна Лукова

088 7271712

Смолян – Ангел Добриков

088 9703271

Кюстендил – Северина Димитрова

089 5789515

Шумен – Светлана Крумова

srkrumova@gmail.com

ДЕЖУРЕН РЕДАКТОР:

Диляна Кочева

Предпечатна подготовка:

НИОН „Аз-буки“

Печатница: „Алианс Принт“ ЕООД
ж.к. „Дружба“ 1, ул. „Илия Бешков“ 3А

Неподписаните снимки в броя са от архива на в. „Аз-буки“ и глобалната мрежа

Материали не се връщат
Авторските права на публикуваните
текстове и илюстрации са
собственост на вестника

НИОН „Аз-буки“ издава
научните списания:

„Български език и литература“

„Чуждоезиково обучение“

„Математика и информатика“

„Педагогика“

„Професионално образование“

„Философия“

„Стратегии на образователната

и научната политика“

„История“

„Обучение по природни науки

и върхови технологии“

Водата – извор на живот

Повече от 400 рисунки изпращат тази година участниците в Националният конкурс за рисунка „Водата – извор на живот“, който навърши 20 години. Организатори са ЦПЛР – Бургас, МОН, Националният дворец на децата, РУО – Бургас, и местната община.

Творбите са оценени от жури с председател Гергана Гергювска – галерист и художник в Кукления театър – Бургас, Ружа Георгиева – галерист в галерия „Богориди“ – Бургас, и Събина Николова – организатор в ЦПЛР, Бургас.

Във възрастова група I – IV клас първо място е присъдено на Щилиян Станков (ЦПЛР – Бургас), Михаил Максимович (10. ОУ „Ал. Константинов“ – Перник), Кристиан Костадинов (ЦОУ „Христо Ботев“ – кв. „Долно Езерово“, Бургас), Албена Кънчева (ОУ „Атанас Манчев“ – Айтос) и Валентина Дженатова (ОУ „Найден Геров“ – Бургас).

Във втора група (V – VII клас) специална награда е

присъдена на Суай Шабанова (ЦСУ „Христо Ботев“ – Айтос). За победители са определени Сиана Тодорова (ЦОУ „Братя Миладинови“ – Бургас), Адиле Мустафа (ОУ „Н.И. Вапцаров“ – с. Планиница), Рая Тодорова (ОУ „Братя Миладинови“ – Бургас), Моника Бамчева (ОДК – Ардино), Мариела Божанова (ОУ „Св. св. Кирил и Методий“ – Ахтопол) и Мария-Луиза Малешкова (ОДК – Ловеч).

В трета група (VIII – XII клас) специални призове получават Ралица Димова (ЦПЛР – Бургас) и Джайа-Раде Дейвис (НХГ „Св. св. Кирил и Методий“ – Благоевград).

На първо място са класирани Георги Димитров (ЦПЛР – Бургас), Райна Атанасова (ПГТ „Проф. д-р Асен Златаров“ – Бургас) и Симона Цонкова (детска арт школа „Живопис“ към Военния клуб – Казанлък).

Отличените получават своите награди на церемония в Културния център „Морско казино“ в Бургас. **АЗБУК**



Преслава Пламенова Станева, второ място

Светът под лупа

Награди за млади журналисти в конкурса „Григор Попов“

Повече от 300 материала, създадени от 68 колектива и 192 индивидуални участници от II до XII клас, са изпратени за XII национален ученически журналистически конкурс „Григор Попов“. Те представляват 54 образователни институции от 32 населени места, отчитат организаторите от ЦПЛР – Център за ученическо техническо и научно творчество в Разград, и местната община. Конкурсите на тема „Светът под лупа“, който е част от Националния календар на МОН за изяви по интереси, се провежда със съдействието на РУО – Разград. Домакин на събитието е Регионалният исторически музей, а мястото на провеждането е къщата музей „Станка и Никола Икономови“.

Класирането е направено от жури в състав Галина Матеева – журналист, Димитър Петров – публицист, Садет Кърова – кореспондент на БТА, Галина Маринова – кореспондент на в. „Екип 7“, Валентина Колева – радиожурналист, и Божидарка Златарева – краевед.

Голямата награда на Община Разград за индивидуално участие е присъдена на Георги Димитров (XII клас, МГ „Д-р Петър Берон“ – Варна) от киношкола „Братя Люмиер“ – Варна, с художествен ръководител Елица Матеева. Той е отличен за творбата си „Георги Дюлгеров – творческо кредо“, която проследява развитието на известния български режисьор.

Приза на Община Разград за колективно участие печели екипът на в. „В@з Буки Веди“ на СУ „Иван Вазов“ – Плевен, с ръководител Ивелина Танева. Специалната награда на Националния дворец на децата за индивидуално участие отива при Божидарка Павлова (XII клас, СУ „Иван Вазов“ – Плевен). Приза на РУО – Разград, печели Теодора Петракова (X клас, ПГХТТ – Пловдив). Наградата на СБЖ е присъдена на Симона Пенчева (X клас, ППЧЕ „Екзарх Йосиф“ – Разград).

Приза на ЦПЛР – ЦУТНТ, Разград, за колективно участие получава екипът на в. „Тийн'с пейпър“ (НЧ „Родина 1860“ – Ст. Загора) с ръководител Димитър Никленов. Наградата на Регионалния исторически музей – Разград, отива при Мария Иванова (ТГ „Княз Симеон Търновски“ – Ст. Загора). Регионалната библиотека „Проф. Боян Пенев“ – Разград, отличава за индивидуално участие Ралица Османова

Снимка ЦПЛР – ЦУТНТ, Разград



Призьорите в Конкурса получават отличията си на церемония в родния дом на патрона на проявата – къщата музей „Станка и Никола Икономови“

(ОДК – Каварна) и Иван Илиев (ОУ „Христо Ботев“ – с. Братаница).

За колективно участие наградата на Razgradnews получава в. „Хермес“ (ТГ „Княз Симеон Търновски“ – Стара Загора) с ръководител Владимир Илиев. Призът на краеведа Божидарка Златарева отива при клуба по фотография и журналистика „Вестител. Бъди в час“ (в. „Вестител“ – ОУ „Свети Климент Охридски“, Дупница) с ръководител Десислава Кузманова-Иванова. Специалната награда на Теменуга Иванова – внучка на Григор Попов, е за клуб „Млад журналист“, в. „Училищен живот“ – ОУ „Любен Каравелов“, Попово, с ръководител Елена Николова. Призът на в. „Екип 7“ е за Симона Пенчева (X клас, ППЧЕ „Екзарх Йосиф“ – Разград), а главният редактор на изданието Митко Ханчев отличава Даниел Петров (XI клас, ЦУТНТ – Разград).

В раздел „Публицистични материали за вестник“ в групата II – IV клас второ място е присъдено на Александра Календжиева (IV клас, ОУ „Св. Климент Охридски“ – Дупница) и на Димитрия Христова (III клас, ОДК – Каварна).

В категория „Интервю“ (индивидуално участие) в групата V – VIII клас печели Мелек Юсуф (VII клас, ОУ „Васил Априлов“ – Исперих), следван от Аделия Енчева (VI клас, ОУ „Христо Ботев“ – Добрич) и Росица Боянова (VIII клас, СУ „Васил Левски“ – Крумовград).

В групата IX – XII клас първа е Данина Димова (XI клас, ОДК – Каварна) пред Мария Цонева (IX клас, СУ „Васил Дечев“ – Чепеларе) и Велислав Василев (IX клас, ОДК – Шумен).

Категория „Интервю“ (колектив) в групата I – IV клас първи е екип на СУ „Димитър Матевски“

– Пловдив, с ръководител Таня Каракашева. Второто място е за представителите на Британско училище, кампус Пловдив, с. Марково, с ръководител Радослава Станчева.

В групата V – VIII клас начело е клуб „Каравеловчета“ (ОУ „Любен Каравелов“ – Бургас) с ръководител Яна Костадинова. В групата IX – XII клас първите две места са за екипи на СУ „Иван Вазов“ – Плевен, с ръководители Кристина Младенова и Ивелина Танева.

В категория „Есе“ в групата V – VIII клас начело е Кирил Киров (VII клас, I. ОУ – Търговище), следван от Синем Шукриева (VI клас, ЦУТНТ – Разград) и Йоана Понева (VIII клас, ПГХТТ – Пловдив).

В групата IX – XII клас печелят Йоанна Додова и Миленка Айлов (XI клас) от клуб „Клио“ при ПГХТТ – Пловдив. Второто място поделят Десислава Маринова (XI клас, СУ „П. Р. Славейков“ – Кърджали) и Милица Милева (XI клас, ТГ „Княз Симеон Търновски“ – Ст. Загора). Трети са Божидарка Пеева (IX клас, ЦУТНТ – Разград) и Людмил Йорданов (XI клас, СУ „Иван Вазов“ – Плевен).

В категория „Очерк“ в групата група V – VIII клас първите трима са Ния Мاستикова (VI клас, ОУ „Любен Каравелов“ – Бургас), Цветелина Георгиева (VIII клас, ПХГ „Св. св. Кирил и Методий“ – В. Търново) и Стефания Минчева (VIII клас, ПГХТТ – Пловдив).

В групата IX – XII клас победител е Даниела Хаджийска (X клас, ПГХТТ – Пловдив). След нея се нареждат Габриела Йорданова (IX клас, ПХГ „Св. св. Кирил и Методий“ – В. Търново) и Денис Исмаил (IX клас, ОДК – Шумен).

В категория „Репортаж“ първа в групата V – VIII клас е София

Петрова (VII клас, ОУ „Васил Априлов“ – Исперих). Втора и трета са Ванеса Петкова (VI клас, ОУ „Христо Ботев“ – Добрич) и Божидарка Йорданова (VI клас, ОУ „Любен Каравелов“ – Попово).

Победител в групата IX – XII клас е Мехтап Рамадан (X клас, ЕГ „Христо Ботев“ – Кърджали) пред Михаела Михайлова (IX клас, 125. СУ – София) и Невин Алиева (X клас, СУ „Васил Левски“ – Севлиево).

В категория „Пътепис“ в групата V – VIII клас печели Мерт Нухредин (VII клас, ЦУТНТ – Разград). Сред призьорите са и Елица Христова (VII клас, ЦУТНТ – Разград) и Биляна Станкова (ОУ „Христо Ботев“ – Добрич).

В групата IX – XII клас начело е Яна Димитрова (IX клас, ОДК – Шумен). Втори е Атанас Митрев (X клас, ЕГ „Христо Ботев“ – Кърджали). Третото място поделят Магдалена Димитрова и Натали Колева (X клас, ЦУТНТ – Разград).

В категория „Публицистична статия“ в първа възрастова група първа е Елена Симеонова (VII клас, ОУ „Христо Ботев“ – Добрич). Трето място печели Дария Бочева (VI клас, ОУ „Любен Каравелов“ – Бургас).

В групата IX – XII клас победител е Николай Петков (XI клас, СУ „Иван Вазов“ – Плевен). Втори са Даниел Петров (XI клас, ЦУТНТ – Разград) и Жулиде Муталибова (XI клас, СУ „П. Р. Славейков“ – Кърджали). Трети е Даростин Пенков (XI клас – СУ „Васил Левски“ – Севлиево).

В категория „Коментар“ в групата V – VIII клас печели Ронай Невзат (VII клас, ОУ „Н.И. Вапцаров“ – Разград). Втора и трета са Петя Георгиева (VI клас, ОУ

„Любен Каравелов“ – Бургас) и Мария Кърнева (ОУ „Св. Климент Охридски“ – Дупница).

В групата IX – XII клас първа е Божана Станева (XI клас, ОДК – Варна) пред Есин Шакирова (IX клас, ППЧЕ – Разград). Трети се нареждат десетокласничките Гюркан Емин и Бурчин Салиф от ЕГ „Христо Ботев“ – Кърджали.

В категорията „Вестник на хартия носител“ призьорите са в. „Поклоение Z“ (клуб „Хермес“, ТГ „Княз Симеон Търновски“ – Ст. Загора), в. „Ботевчета“ (клуб „Творческо писане“, ОУ „Христо Ботев“ – Добрич) и в. „Репортер“ (клуб „Репортер“, ЦПЛР – Панагюрище).

В категорията „Електронен вестник“ победители са в. „Будилник“ (клуб по извънкласни дейности „Етика, обективност и цвят“, ОУ „Неофит Рилски“ – Габрово) и в. „Ботевец“ (СГСАГ „Христо Ботев“ – София). Второто място е за в. „Любознайко“ (СУ „Димитър Матевски“ – Пловдив). Третото място поделят в. „Шарен свят“ (ОУ „Св. Климент Охридски“ – с. Кичево, Варна) и в. „Будители“ (ОУ „Св. св. Кирил и Методий“ – Ботевград).

В категория „Радиожурналистика“ – раздел „Интервю/репортаж“, в групата II – IV клас печели Даниела Кузманова (IV клас, СУ „Йордан Йовков“ – Кърджали) пред Стефания Чотрова (IV клас, ОДК – Кърджали).

В групата V – VIII клас призьори са Александра Найденова (VIII клас), Радиана Бояджиева (VIII клас) и Берк Джелил (V клас) от радиоклуб „Детски свят“ при ОДК – Кърджали.

В групата IX – XII клас първа е Дефне Риза (СУ „П. Р. Славейков“ – Кърджали). Второто място е за Деница Цанкова (XI клас, СУ „Св. Патриарх Евтимий“ – Пловдив) и Деница Димитрова (XI клас, НППГ „Ш. Петюфи“ – Разград). Трети са Стилияна Дончева (X клас, ОДК – Шумен) и Анна Якимова (XI клас, СУХНИ „К. Преславски“ – Варна).

В категория „Радиожурналистика“ – раздел „Радиопредаване“, в групата V – VIII клас второ място печели Марияна Бекриева (ОДК – Кърджали). Трета се нарежда Даниела Попова (СУ „Св. Патриарх Евтимий“ – Пловдив).

И в групата IX – XII клас призвата тройка е Надежда Карагъзова (ЕГ „Христо Ботев“ – Кърджали), Антония Маровска (СУ „П. Р. Славейков“ – Кърджали) и Валентина Апостолова и Мехмед Реджеб (СУ „П. Р. Славейков“ – Кърджали). **АЗБУК**

АБОНАМЕНТ 2024

Днес в броя
Институтът NSRF
с 18 статии в
научния център
за изследователски център

Аз-Буки
НАЦИОНАЛЕН СЛАМНИЧЕН ЗА СЪВЪРШАВАНЕ НА НАУКА

МОН предлага
3516 лв. за асистент
от 1 април 2024 г.

336 млн. лв. за научни изследвания и иновации
277 млн. лв. от тях ще бъдат за устойчивото развитие на централите за външни постижения и централите за компетентност

Снимка: Pixabay

Изданията на „Аз-буки“	Цена за година	Цена за година онлайн
Български език и литература	45 лв.	40 лв.
История	45 лв.	40 лв.
Математика и информатика	45 лв.	40 лв.
Педагогика	99 лв.	89 лв.
Професионално образование	60 лв.	54 лв.
Стратегии на образователната и научната политика	63 лв.	57 лв.
Философия	36 лв.	32 лв.
Обучение по природни науки и върхови технологии	63 лв.	57 лв.
Чуждоезиково обучение	45 лв.	40 лв.
Вестник „Аз-буки“	99 лв.	89 лв.

**Абонирайте се
В РЕДАКЦИЯТА
с отстъпка**

5%

от цената –
при **ТРИ**
и повече издания

10%

от цената –
при **ПЕТ**
и повече издания

15%

от цената –
за **ПЪЛЕН** комплект
от изданията

Контакти: София 1113,
бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5,
тел.: 0700 18466;
azbuki@mon.bg

www.azbuki.bg

Японският синигер комуникира чрез крилете си

Хората ежедневно си комуникират чрез жестове. Тази способност обаче е рядкост в животинското царство. Досега е наблюдавана само при приматите, но учените може би ще успеят да добавят към този клуб и един пернат приятел.

Изследователи са наблюдавали японски синигери, които правят жест с крилата си, означаващ „след теб“. Според тях птицата размахва крила, с което подсказва на своята половинка да влезе първа в гнездото. Откритието, публикувано в Current Biology, „показва, че японските синигери използват трептенето на крилата в социален контекст, подобно на начина, по който общуват хората“, казва биологът Тошитака Сузуки от Университета в Токио.

Сузуки и Норимаса Сугита – изследовател от Националния музей на природата и науката в Токио, наблюдават осем двойки, които правят 321 приближения до гнездата си. Бързо се очертава закономерност – женските почти винаги влизат първи в гнездото, освен ако не трепнат с криле, в този случай мъжките влизат първи.

Наблюденията показват също, че

трептенето се случва само когато птиците са в компанията на своите партньори. Тъй като трептенето е насочено към партньора, учените подозират, че тези птици използват жеста, за да комуникират помежду си.

„Мисля, че това е императивен жест – движение, което съобщава на друг индивид, че трябва да направи нещо – казва приматологът Кърсти Грем от Университета „Сейнт Ангрюс“ в Шотландия. – Наистина е възбудящо да открием жестове при друг вид“, добавя тя. И допълва, че очаква в най-скоро време да установят, че жестикулирането е по-разпространено, отколкото се е смятало досега.

„Жестикулирането край гнездото вместо чуруликането може да помогне на птиците да избегнат привличането на хищници“, казва Сузуки. Той иска да разбере как трептенето на крилата се вписва в по-големия комуникационен репертоар на синигерите. „При хората жестовете се използват в комбинация с говор. Искаме да разберем посланията, създадени от комбинацията от жеста и звукова комуникация при животните“, добавя още Сузуки.



Снимка Pixabay

Защо сме склонни да възвръщаме теглото си след отслабване

Изследователи са идентифицирали мозъчен път при мишки, който може да обясни защо хората са склонни да възвръщат загубеното си тегло. Бъдещите терапии, насочени към този път, могат да помогнат за поддържане на теглото след диета, съобщават от New Scientist.

Почти половината от хората със затлъстяване, които участват в програми за сваляне на тегло, го възвръщат в рамките на пет години. Механизмът, който обуславя този процес, не е известен, но може да е свързан с клетки, разположени в хипоталамуса, наречени AgRP неврони. Доказано е, че те играят важна роля в регулирането на глада.

„Те се активират, когато организмът има недостиг на енергия, и предизвикват силен глад“, казва Брайан Лоуел от медицинския център Beth Israel Deaconess в Масачузетс.

Много различни области на мозъка изпращат сигнали към невроните на AgRP чрез връзки, известни като синапси. За да видят как отслабването влияе на тези синапси, Лоуел и екипът му измерват активността в мозъците на девет мишки, пет от които са гладували 16 часа. Изследователите стимулират мозъчни области, за които е известно, че подават сигнали към AgRP неврони, като използват оптогенетика – техника, която активира клетките с помощта на светлина. В отговор мишките, които са гладували, са имали по-голяма активност в част от хипоталамуса, наречена паравентрику-

ларно хипоталамично ядро (PVN). Известно е, че тази област на мозъка участва в метаболизма и растежа.

Изследователите заглушават тези PVN неврони в отделна група мишки, които гладуват. А след това проследяват колко храна са изяли

мишките за 24 часа. Мишките изяждали средно около 33% по-малко от мишките в другата група и възвръщали по-малко тегло в продължение на седем дни.

Тези резултати показват, че възстановяването на теглото се дължи на временно увеличаване на сигнализацията от PVN невроните към AgRP невроните.

„Ако ще се опитваме да разберем как да се справим с тези проблеми, трябва да разберем как работи гладът“, казва Лоуел. Тези открития са важна стъпка в тази посока. Необходими са обаче още изследвания, за да се разбере по-добре функцията на PVN невроните и последиците от заглушаването им.



Снимка NASA

Учените разгадаха появата на най- старите черни дупки

Многобройни наблюдения с космическия телескоп „Джеймс Уеб“ (JWST) разкриват неопровержими доказателства, че младата Вселена е била населена с масивни черни дупки, съобщават от Live Science.

Въпреки че астрономите не могат да видят директно черните дупки, те наблюдават квазари – ярки обекти, захранвани от свръхмасивни черни дупки. Възможност квазарите са най-мощните двигатели в цялата Вселена, способни да засенчат хиляди галактики едновременно и да продължат да съществуват милиони години.

Най-старият известен квазар е съществувал, когато нашата Вселена е била само на няколко милиона години, което означава, че са съществували и свръхмасивни черни дупки по това време.

Доколкото е известно, единственият начин да се създадат черни дупки, е чрез смъртта на масивни звезди. А за да се създаде квазар, черната дупка трябва да е с маса поне няколко милиона пъти по-голяма от тази на Слънцето. Те обаче се появяват толкова рано в космическата история, че няма достатъчно време първите звезди да се родят и да умрат, а след това да позволят на черни дупки да се слеят и да натрупат газ, за да достигнат свръхмасивни размери.

В първите секунди на Големия взрив Вселената е толкова интензивна, че Космосът може би директно е създал безброй малки черни дупки, които са се образували в пространство-времевия континуум. Тези малки черни дупки обаче не живеят вечно. Те се изпаряват чрез излъчването на Хокинг радиация и вероятно само малка част от тях са оцелели до наши дни.

Този резултат е интересен, защото показва как дори относително простата физика може да взаимодейства по странни и непознати начини в ранната Вселена. Учените се надяват да проследят предварителното си изследване с по-обстойна симулация, за да видят дали моделът им може да даде изобилие на гигантски черни дупки.

Снимка Pixabay



Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА

Българско научно-методическо списание
№ 1, 2012 г. и новина 1

ИСТОРИЯ

Българско научно-методическо списание
№ 1, 2012 г. и новина 1

МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА

Българско научно-методическо списание
№ 1, 2012 г. и новина 1

ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
ПЕДАГОГИКА

Българско научно-методическо списание
№ 1, 2012 г. и новина 1

ОБУЧЕНИЕ
ПО ПРИРОДНИ НАУКИ
И ВЪРХОВИ ТЕХНОЛОГИИ

№ 1, 2012 г. и новина 1, 2021

ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ

Българско научно-методическо списание
№ 1, 2012 г. и новина 1

СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА

Научно-методическо списание
№ 1, 2012 г. и новина 1

ФИЛОСОФИЯ

Българско научно-методическо списание
№ 1, 2012 г. и новина 1

ЧУЖДОЕЗИКОВО
ОБУЧЕНИЕ

Научно-методическо списание
№ 1, 2012 г. и новина 1

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

www.azbuki.bg

14 4 – 10 април 2024 г.

Специфики при преподаване на български език като втори/чужд

Откъс от „Мястото на текстове на български песни от популярния жанр в обучението по български език за украински бежанци“

Доц. д-р Биляна Тодорова

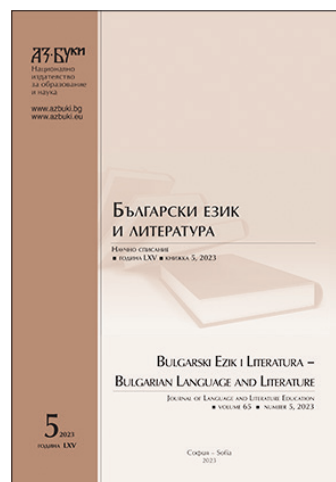
Югозападен университет „Неофит Рилски“

Въведение

Само допреди две десетилетия методиката на преподаването на българския език беше фокусирана предимно върху т.нар. родноезиково обучение. Преподаването на български език на чужденци беше ограничена практика, в повечето случаи то се случваше в рамките на университетското образование и включваше обучение в български университети на чуждестранни студенти с небългарски или български етнически произход или обучение на студенти по българистика в чуждестранни университети. В последните десетилетия обаче, с отварянето на европейските граници, потребностите от учебници, учебни помагала и методически пособия за преподаване на българския език като втори език се увеличават. За сметка на намаляването на университетските курсове по български език в чужбина нараства броят на български училища зад граница; нараства и интересът към обучението по български език като втори в българските университети поради увеличени брой на студентите, които пристигат или краткосрочно се обучават по различни програми по обмен или с цел да получат образование в България. Увеличеният брой бежанци от страни от Близкия изток създаде потребност за разработване на учебници и методика за преподаване на българския език за бежанци. През последните две години сме свидетели на засилен интерес към изучаването на български език като втори от страна на украинските бежанци, принудени да пребивават в България в резултат на войната в Украйна.

В този текст ще бъдат представени накратко някои теоретически постановки за това какви са целта и задачите на методиката на обучението на българския език като

Заглавието е на редакцията



www.bel.azbuki.bg

Списанието се реферира и индексира в Web of Science

Главен редактор

Проф. д.п.н. Галя Христонова
E-mail: hristozova@bfu.bg

Редактор

Д-р Мая Падешка
0889 22 04 12

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: bel@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Български език и литература“, кн. 5/2023:

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ

Страстите на душата в старата и новата българска литература: опит за сравнение / *Христо Салджиев*

Христо Ботев като биографичен герой / *Анна Алексиева*

Хуманизъм, минал през бездната: Томас Ман и Маргьорит Юрсенар / *Франческа Землярска*

ЕЗИКОЗНАНИЕ

Езикът на свещеноиконом Димитър Петканов (Лексикални и стилистични аспекти) / Теодора Г. Илиева

Банатските българи между банатския говор и палкенския език / Магдалена Абаджиева

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И КУЛТУРА ПО СВЕТА

Мястото на текстовете на български песни от популярния жанр в обучението по български език за украински бежанци / Биляна Тодорова

РЕЦЕНЗИИ И ИНФОРМАЦИЯ

Медийната грамотност – (не)изгубена кауза (А. Ефтимова, Твърдят непознати. Езикови маркери за (не)достоверност в медийния текст) / Мария Илиева

По следите на междувоенния пътешественик в Европа и Америка (М. Русева. Поетика на пътя в българската литература от 20-те и 30-те години на XX век) / Антон Николов

Кръгла маса „Българистиката днес в Гърция – академични центрове, изследователски полета, образователни програми“ по Националната научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“ / Траяна Латева

Лятна школа „За българите днес – диалози на младите“ (Ахтопол, 2 – 13 юли 2023) / Димитър Карамитев, Елка Петрова

втори/чужд; какви са спецификите при преподаване на българския език като втори/ чужд в различните ситуации; както и какви са възможностите да се използват наличните в глобалната мрежа ресурси, в случая песните от популярния жанр, за да се подобри степента на владеење на българския език и да се помогне на тяхната адаптация в България. Наблюденията включват личния ми опит като доброволец преподавател в курс по български език за украински бежанци в Благоевград, започнал през март 2022 и продължил засега до края на юни 2023 с кратки прекъсвания.

Цели на обучението по български език като втори/чужд

Обучението по български език като втори/чужд се подчинява на различна методика в сравнение с обучението по български език като първи². Според К. Димчев (Dimchev 2010) обаче „понятието за МОБЕ все повече придобива статуса на родово понятие – в рамките на което ОБЕ като *първи език* и ОБЕ като *втори език* заемаат свое място в един съвременен образователен континуум“. И въпреки че МОБЕ е научна дисциплина, „която единствено има за предмет подобряването на езиковата подготовка като фактор за резултатно развитие на обществото и на отделната личност“ (ibid. 2010), особено ценна е нейната приложна насоченост, която предлага начини за успешно получаване на определени знания, умения и нагласи, които са необходими на съответния обучаващ се. Отразяването на спецификите има съществено значение за постигане на резултати при преподаването, защото освен че има значение дали един език е първи, или втори, има съществено значение и каква е възрастта на обучаемите – традиционно се предполага, че систематизираното учене е процес, типичен за хората в ученическа възраст, т.е. за тези, които посещават институцията училище. В същото време, поради исторически наложилия се статут на българския език за чужденци предимно като университетска дисциплина, голямата част от наличните учебници, издадени в предишните две десетилетия, са предназначени за студенти. Днес разнообразието е още по-голямо – интерес към изучаването на българския език като втори/чужд има и при деца от различни възрасти, и при различни групи възрастни.

Ето защо в последните години сме свидетели на известно институционално раздвижване – под егидата на МОН са създадени учебни програми по български език и литература за обучението, организирано в чужбина, както и по български език като чужд за ученици или за възрастни, търсещи или получили международна закрила. Целта е те да бъдат приведени в съответствие с Общоевропейската езикова рамка (OEER 2006), като по този начин се постигне някаква стандартизация на обучението по български език като втори/чужд език. Създават се и учебни помагала, които да отговарят на нуждите на обучението, организирано в чужбина, а също и на това, което се осъществява в рамките на Република България. Налице са и няколко магистърски програми, фокусирани върху преподаването на български език за чужденци – и Софийският университет, и Великотърновският, и Югозападният университет обучават магистри, които да бъдат специалисти по български език като втори/чужд език. Не на последно

място, актуалността на проблема е очевидна, като се имат предвид работата по Националната научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“ (ННП „Българистика“), която обединява дейността на БАН, СУ „Св. Кл. Охридски“, ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“, ПУ „Паисий Хилендарски“, ЮЗУ „Неофит Рилски“ и ШУ „Еп. К. Преславски“, както и работата по проекта на БСУ за изучаване на български език в чужбина по програма „Еразъм+“ и пр.

Важно е да се отбележи, че обучението по български език като втори/чужд е много по-различно от обучението по български език като първи, то в някои случаи повече прилича на обучението по чужд език за хора, чийто първи език е български, с основната разлика, че най-често българският език като втори/чужд се преподава от хора, за които той е първи език. Разбира се, от съществена важност е мястото, където се осъществява обучението – дали е в страната, в която този език се говори, или не. Има значение и какво е обкръжението на учещия – когато е заобиколен от говорещи първия му език, дори в чужда езикова среда, той има ограничен достъп до езика, който изучава в момента. Има и други фактори, които могат да повлияят на процеса. Ако приемем, че „[ц]елите на обучението по чужди езици са да се подготвят учениците за общуване с хора, принадлежащи към други културни и езикови общности, в ситуации, надхвърлящи рамките на родноезиковата среда; да се научат да търсят, откриват и разбират информация от източници на чужд език; да се повиши езиковата им култура; да се развият у тях умения за по-нататъшно самостоятелно изучаване и усъвършенстване на владенето на чужди езици“ (Nikolova 2022), пропускаме мотивацията за обучение на език, различен от изучаваните досега, поради краткосрочно или дългосрочно пребиваване в страната и нуждата от повишаване на социокултурната компетентност на учещите, които трябва не просто да търсят, откриват и разбират информация от източници на този език, а да се справят с ежедневните ситуации в тази чуждоезикова среда. Именно защото целите на обучението по език могат да са много различни, подходите, методите, стратегиите няма как да са еднакви.

Както споменава и К. Димчев (Dimchev 2010): „съвременният социокултурен контекст слага отпечатък върху начините за придобиване на езикова подготовка“. И това е вярно както при преподаването на всеки език като първи език, така и при преподаването му като втори и като чужд. При всички положения обучението по език цели изграждането на комуникативна компетентност, която включва в себе си както знания, така и умения, а също и нагласи, които помагат на обучаващите се в различните комуникативни ситуации.

Обучението по български език за украински бежанци в Благоевград

Обучението по български език за украински бежанци в Благоевград започва веднага след пристигането на първите бежанци в града. От самото начало то се осъществява на доброволни начала, като през март 2022 г. в него се включват петима преподаватели от Филологическия факултет на Югозападния университет. През лятото на 2022 част от преподавателите доброволци, заедно с други преподаватели, участват в краткосрочен проект, финансиран от фондациите #BCause и #BG4UK. В началото на 2022/2023 учебна година доброволното преподаване продължава, като в него се включват този път двама преподаватели, които провеждат занятия един път седмично, а обучаващите се са разделени на две групи – напреднали и начинаещи. Разделението се налага, тъй като процесите са динамични – част от бежанците се връщат в Украйна, заминават за други градове или държави, а други пристигат постоянно. Ето защо групата не е еднородна, но при натрупване на повече напълно начинаещи те се отделят в една група, а вече придобилите някакви знания се вливат в групата на напредналите.

Специфичното при доброволното обучение е, че то не се подчинява на обичайните изисквания, които едно стандартизирано обучение има и при което учениците/студентите следва да покрият определен учебен материал за определено време, за да получат определена диплома или сертификат. Постоянното текучество, преливането между групите също не предполагат напълно систематизиран подход на обучение. Самото обучение променя краткосрочните си цели във времето, като в началото задачите, които си поставя, са по-скоро да се помогне за социализацията и запазването на психическото здраве на бежанците, като се запознаят едни с други, като им се дадат някои начални езикови знания за ситуациите, в които се налага да попадат – попълване на документи, пазаруване, търсене на квартира, търсене на работа и пр. Граматиката се включва само доколкото има отношение към преподаваните лексеми и готови фрази. Разбира се, близостта между езиците помага за постигането на тази цел. Като материали са използвани рекламни брошури на търговски вериги, бланки, налични в интернет и пр., налични в мрежата снимки на жилища, подръчни налични брошури и материали за бита и нравите в България и пр. Обучението е интерактивно, с много диалози, обяснения, сравнения. Постепенно се стига до извода, че този курс няма да е кратковременен и само с терапевтична цел, и възниква нуждата от по-структурирано преподаване на материала. Приема се, че има нужда от учебник, като едната група започва да се обучава по учебното помагало и учебната тетрадка „Български

език за бежанци А1“ (Andonova, Sabeva, Zagorova 2015), а другите две – по учебника „Български език за чужденци – част 1“ (Padareva, Todorova 2009), като впоследствие, при преобразуването на групите, всички преминават на втория споменат учебник. Тематичното съдържание и граматиката в „Български език за бежанци А1“ покриват А1 от ОЕЕР, а тези на „Български език за чужденци – част 1“ – А1 и А2 от Рамката. Специфичното в процеса на обучението на украинските бежанци е, че заради еднаквата азбука и близостта между славянските езици техните способности за рецепиране на устна и писмена реч много бързо се повишават и достигат В1 и дори В2 по ОЕЕР, докато способността им за продуциране на реч, както и граматическите им познания остават доста по-слаби. Разбира се, една от причините за по-слабата способност за говорене и писане е и недостатъчната мотивация, тъй като голяма част от българите ги разбират, защото първият им език е от славянската група (това се отнася особено за рускоговорещите украинци, защото все още доста българи в активна възраст говорят или разбират руски език).

При обучение, което продължава по-дълго от три месеца, целите, които си поставят и преподавателите, и курсистите, обикновено се променят – възниква нуждата от задълбочаване на познанията за българската култура, от изграждане на естетическа нагласа към езика (виж и Padashka 2018, р. 118). Така възниква идеята, обект на тази статия, а именно в обучението да бъдат включени съвременни⁴ български популярни песни, налични свободно в платформата YouTube. В рамките на курса на обучението курсистите имат досег до повече от десет български песни от популярния жанр, като по техните думи, това са едни от най-приятните и полезни моменти от обучението.

Песните като дидактично средство при обучението по български език като втори

Ролята на песните в обучението по език е известна отдавна (Jolly 1975, Payne 2006, Sevik, 2011, Kostova 2015, Džanić, Pejić 2016 и мн. др.). Музиката създава настроение, песните повишават интереса към обучението, подпомагат научаването на цели езикови конструкции, а съвременните песни съдържат актуални за времето думи, изрази и представят нагласи, които често отсъстват от учебниците. Освен това текстовете на песните нерядко съдържат стилистични фигури и тропи, допълнително могат да помогнат за усвояване на правилните ударения, на артикулацията и мелодиката на речта и пр. Разбира се, песните често се отличават с нетипичен словоред, възможно е да съдържат отклонения от книжовната норма на всяко едно езиково равнище. Но нашата цел е да помогнем за изграждане на комуникативна компетентност у обучаващите се, и затова не можем да разчитаме само на стерилни текстове, от които отсъстват жаргонни или диалектни конструкции или други не книжовни елементи. Ето защо смятам, че песните могат да бъдат полезни за учене на нова и актуална лексика, за припомняне на изучена граматика, за учене на готови фрази, за запознаване с духовната култура на българите, с проблемите и нагласите в обществото. Предимството е, че научаването става неусетно, без елемента на принудата, на базата на естественото любопитство на обучаващите се (в случая бежанците) към посланието в текста.

Най-лесно приложимият начин на включване на песните в обучението е т.нар. *слушане с разбиране*, при което определени думи от текста на песента са пропуснати и трябва да бъдат чути и написани от слушащите⁵. Може предварително на курсистите да се раздаде текстът на песента с празни места за пропуснатите думи, за да могат да се ориентират в контекста. При начинаещите това е особено важно, защото те имат нужда от повече сетива в процеса на разпознаване на явленията, за да повишат своята увереност в знанията си. Песента се пуска два пъти, за да може курсистите да се опитат да разберат коя е пропуснатата дума. Следва обща работа – съпоставят се предложенията на всички, които слушат, като се посочва кое от тях е правилното. След като всички празни места са попълнени, песента отново се пуска, за да могат курсистите да се включат в изпълнението, ако желаят. Когато такава задача се дава при изучаване на граматиката за нива А1 и А2, обикновено пропуснатите думи са имена или наречия, защото глаголната парадигма е твърде богата, повечето песни не включват само глаголи от сегашно и бъдеще време и/или повелително наклонение, а това са категориите, които се изучават най-напред. Може обаче да се пропусне определен глагол, който е във форма, която е била обект на изучаване и трябва да бъде затвърдена.

Пълния текст четете в „Български език и литература“, кн. 5, 2023 г.

Нишката на съдбата и представата за линейното време

Откъс от „Нишката, станът и зависимият произход –
във и отвъд линейното време (Древна Индия)“

Доц. д-р Гергана Русева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

1. Изследвани текстове

Изследването се основава на откъси, отнасящи се до същността на времето и възприемането на времето от *Rigveda* (*Rigveda*, „събрана“ около 1200 г. пр.н.е.), *Atharvaveda* (*Atharvaveda*, „събрана“ около 1000 г. пр.н.е., но съдържаща и някои много по-архаични химни), *Kaushitaki Brahmana* (*Kaushitaki Brāhmaṇa*, 600 – 400 г. пр.н.е.), *Mahābhārata* (*Mahābhārata*, „събрана“ около III в. пр.н.е., но съдържаща и доста по-архаични митове) и в три от петте *Nikāya* (*Nikāya*, „сборник“) на *Sutta Pitaka* (*Sutta Piṭaka*) – *Majjhima* (*Majjhima*), *Samyutta* (*Samyutta*) и *Anguttara* (*Anguttara*), които са част от най-ранната канонична будистка литература на езика пали. Някои от най-ранните беседи на *Sutta Pitaka* са създадени около VI – V в. пр.н.е., но най-ранният сборник се датира около III – I в. пр.н.е., а сборниците са записани (на различни езици) не по-рано от I в. пр.н.е. Откъси от най-ранните от тези източници са грубо датирани към XVIII в. пр.н.е., а най-късните – към IV – III в. пр.н.е.

2. Преживяването на времето. Линейно време, абсолютно време

Според Ернст Рьопел (Röppel 1978) „елементарните“ преживявания на времето са усещанията за продължителност, неедновременност, поредност, минало, настояще и промяна, като повечето от тези преживявания са взаимосвързани. Въз основа на разликата между тези „елементарни преживявания на времето“ Нюнез и Куперайдър (Núñez, Cooperider 2013, p. 220) заключават, че „Времето не е монолит, а по-скоро мозайка от конструкции с различни свойства и произход“.

До този момент не са идентифицирани специфичните неврофизиологични механизми, отговорни за човешкото

Заглавието е на редакцията



www.philosophy.azbuki.bg

Списание се реферира
и индексира в Web of Science

Главен редактор

Проф. д.ф.н. Владимир Градев
(изпълняващ длъжността)

E-mail: vgradev@phls.uni-sofia.bg

Редактор

Д-р Силвия Петрова

0889 60 44 53

Тел.: 02/425 04 70

02/425 04 71

E-mail: philosophy@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Философия“, кн. 4/2023:

ЕНЕРГИЯ И КЛИМАТ

Разказът за нашия дом: Екологията, философията и силата на местата / Стоян Ставру

ФИЛОСОФСКИ ТРАДИЦИИ

Нишката, станът и зависимият произход – във и отвъд линейното време (Древна Индия) / Гергана Русева

ФИЛОСОФИЯ И ПОЛИТИКА

Българската политическа култура: пластове на формиране / Димитър Ганев

ФЕНОМЕНОЛОГИЧНИ ПРОБЛЕМИ

Феноменология и математика при Оскар Бекер / Ясен Андреев

ФИЛОСОФИЯ НА ОБРАЗОВАНИЕТО

Как технологиите и изкуственият интелект влияят на училищното образование / Веселина Качакова

НОВИ ЗАГЛАВИЯ

„За българската философска култура“. Атанас Стаматов / Ясен Захариев

„Бог с машина“. Миглена Николчина / Николай Генов

ФИЛОСОФСКИ ФОРУМИ

Семинар върху апориите за душата в Енеади на Плотин / Димка Гичева-Гочева

възприемане на времето. Психологическите изследвания показват, че вниманието, работната памет и дългосрочната памет определят нашите времеви преценки и че усещането ни за време е функция на сложни взаимодействия между специфични когнитивни функции и моментни настрояния.

Концепциите, свързани с времето, са вкоренени в телесния опит и в същото време са опосредствани и концептуализирани в езика и културата. Възприемането на времето е различно от концептуализацията на времето. Както посочва Крис Синха (Sinha 2014, p. 71): „Времето, което обитаваме, е артефакт, фикция по някакъв начин, който сам по себе си е продукт на артефактите, които нашите предци са изобретили. Времето, бихме могли да кажем, е когнитивна метаниша, необходим регулативен ред за възпроизвеждане на множеството други когнитивно-културно-материални ниши, които поддържат нашите дейности, практики, комуникации и размишления. Но то също е и когнитивна конструкция, сглобена чрез опространствяване (spatialization) и материализиране на времевия опит. [...] Символичните когнитивни артефакти на часовника и календара са променили умовете ни заедно с нишите, които умовете ни обитават, и няма връщане назад във времето“.

Често приемаме, че абстрактното, единно, хомогенно и обективно време е универсална физическа същност. Този вид равномерно течащо време обаче се появява сравнително късно заедно с механичния часовник. Преди въвеждането му за измерване на времето се използват събития и нашият естествен начин за отчитане на времето зависи от възприемането, оценката и съпоставянето на събитията. Дори принципът на работа на механичния часовник се основава на събития: еднообразно изкуствено събитие се генерира и повтаря, като същевременно се отчита натрупването. С появата на механичния часовник се появява и нов вид хомогенно, обективно, абстрактно време, независимо от събитията (Forman 2015).

Ние извличаме времето от събитията – „За разлика от царя, облечен в нищо, времето е нищо, облечено в дрехи. Мога да опиша само дрехите“ (Barbour 2009, p. 2). Както казва Гибсън (Gibson 1975, p. 295), „Събитията може да се възприемат, а времето не“. Еднократните или повтарящите се събития провокират усещане съответно за линейно или циклично време. Линейните събития може да бъдат „измерени“ чрез измерване на дължината, когато имаме равномерно движение – измерването на времето в този случай е еквивалентно на измерване на разстоянието, дължината на линията, на траекторията, а оттам и на „линейното“ време; цикличното време се измерва чрез измерване на промяната в ъгъла, когато (небесно) тяло се движи по елипса. Цикличността е дълбоко заложена в нас – дори повечето часовници са циклични. Има и друг вид часовник, който използва „измерване“ на необратими събития – поради регулярността на радиоактивния разпад на нестабилни частици частта от останалите частици зависи от изтеклото време, така че чрез измерване на количеството на частиците ние измерваме времето (Sudarshan 2017).

Може да се каже, че понастоящем живеем в онази ниша, в която времето е линейно и абсолютно. Всичките ни съвременни модели за времето и за възприемане на времето включват в себе си представата за едно абсолютно линейно време – то е основата, върху която градим останалите си представи. Поради това, когато търсим в текстовете откъси, отнасящи се до идеите за времето – ние всъщност търсим материал, който е близък до нашите представи за времето. Може и на други места в текстовете да са описани идеи за времето, но ние изобщо няма да ги схванем като такива.

Повечето от филтрите ни за възприемане на света са прозрачни (Metzinger 2013) – например сме убедени в това, че времето е абсолютно и линейно и съответно не можем да минем отвъд тази представа, защото я приписваме на света, а не на нашето възприятие и на нашата съвременна концептуализация на времето. Представите за линейност и абсолютност на времето са едни от основните филтри, през които преживяваме света „времево“. Рядко си даваме сметка, че създаваме тези представи във всеки миг.

Според Фройд човек е ръководен от различни темпоралности, повечето от които убягват от неговото съзнание. В този смисъл същността на човека, неговото „правене“ или „ставане“ е нелинейно, развитието му не може да се проследи като линия. Времето постоянно се преоформя и обновява в съзвучие с новите събития и преживявания, а самите събития и преживявания се структурират в термини на време и пространство. Голяма част от тези преживявания и процеси са несъзнавани, за тях може да се съди само по проявленията им в пролуките между „линейните“ сглобки. Идентичността е опитът да се организират тези различни преживявания в една илюзия за единство, която позволява изказванията от първо лице – идентичността е като създаването на единно линейно време, наратив.¹¹

В мозъка постоянно се извършват множество процеси, като скоростта, с която се извършват те, интензивността на преживяването, т.е. колко повече такива процеси са застъпени, определя преживяването на времето и на интервали от време. Тези процеси се застъпват, мозъкът съшива някои от тях във впечатления, които се съшиват допълнително в движение и ставане, промяна, а впоследствие в история, наратив в зависимост от целите на аза. Един бъдещ аз би групирал различни елементарни събития и би могъл да изкара друга история; един различен аз преживява нещата различно – той сглобява други елементарни събития в реалност, останалите елементарни събития остават несъзнателни. Някои от тях се осъзнават впоследствие и създават нова история, ако предишната не утвърждава аза.

Макар много процеси да протичат едновременно, ние осъзнаваме само част от тях и ги подреждаме линейно в някаква последователност, за да оформим наратив и себе си. Не си даваме сметка, че много от процесите по осъзнаването протичат едновременно в мозъка. Когато преживяването е много интензивно, то се разтяга във времето, за да подредим всичко в една линия. Тази нишка, тази история е идентичността и паметта, редът, подреденият космос. Тенденцията за развитие на обществото едни събития да се считат за важни и те да се обединяват в история, създава подобни истории и ние говорим за реалност или дори за абсолютна реалност. Възможността обаче да „сглобим“ друга реалност, остава. А също (в будистки контекст) и възможността да не „сглобяваме“ нищо – да не създаваме света във всеки миг и така да избегнем създаването както на онази структура, наречена аз, така и на онази структура, наречена свят.

3. Нишката, дрехата и богините на съдбата

Още в древните индоевропейски митове се говори за богини, които предат нишката на живота на човека и въткат тази нишка в плата на съдбата (Vassilkov 2020, Marazov 2021, pp. 88 – 93). В *Атхарваеда* също се появява подобен образ. На сватбата, докато облича на бъдещата си съпруга чисто нова, все още неправа дреха, мъжът казва:

Тези богини, които са изпрели, които са изтъкали
и които са разпрострели [плата] и са опънали краищата от двете страни,
нека тези богини те пременят с дълъг живот до дълбока старост!
Облечи тази дреха! (*Атхарваеда* 14.1.45)

Дрехата, която са изпрели и изтъкали богините, е новият живот на невестата със съпруга ѝ. Тази метафора, съществуваща още в праиндоевропейските митове, е свидетелство, че още в древността има линейно представяне на времето. Ако тъканта се разплете, нишката може да се проследи назад (или напред) във времето. Нишката е жизненият път на човека, цялостната шарка е животът или съдбата на човека. Това е и полето на действие на линейното време. Но освен линейност и последователност в това представяне на времето се предполага и извънвремево – дрехата вече е изтъкана и може да бъде видяна, обхваната, облечена в настоящето, съдбата до голяма степен е вече определена.

В един мит от *Махабхарата* светът е изобразен като платно, което тъкат две девойки, впитиращи бели и черни нишки. Ученикът Утанка на великия Веда последвал господаря на *нагите*¹⁵ Такшака в подземното му царство (*нагалока*, *nāgaloka*) и видял следното:

147. ... И той (Утанка) видял две жени, които тъчели на стан.

148. В тъканта имало черни и бели нишки.

Видял и колело, въртяно от шестима юноши...

149. Той умилостивил всички тях посредством тези магични стихове:

150. „Триста и шейсет са събрани тук в средата и постоянно се въртят около Полярната звезда.

В това колело има дващест и четири свързващи части.

Шестима са юношите, които го въртят.

151. На този стан, съдържащ всички форми, постоянно усукват нишките две девойки, като карат да се въртят/усукват непрестанно не само черните и белите нишки,

а и съществата и световите.“ (*Махабхарата* 1.3.147 – 151)

Двете девойки съответстват на индоарийските и индоевропейските богини на съдбата, неразривно свързани с подземния свят, които предат и тъкат нишките на живота на хората.

4. Станът, тъканта на Вселената и тъканта на жертвоприношението

В *Атхарваведа* 10.7.42 – 44 образите на смяната на деня и нощта и създаването на света в неговата динамика се наслагват върху образите на тъкане на стан и жертвопринасяне. Денят и нощта тук са изобразени като тъкачки, изработващи тъканта на Вселената, като сами се впитат непрестанно в нея. Лъчите на слънцето са совалките при това тъкане, а самото тъкане се осъществява благодарение на жертвените напеви.

42. Две момичета, на вид различни, тъкат, като се впитат в плата – шестоъгълна мрежа; едната нишките издърпва, другата ги намества. Не се късат, не стигат докрай.

43. Измежду тези двете, които сякаш танцуват, коя коя следва, не зная аз.

Мъж тъче това, мъж го разделя, мъж го разпростира върху свода небесен (*нака*).

44. Тези колчета/лъчи подпират небето.

Те (боговете, хората) са направили жертвените напеви совалки за тъкането.

Сводът *нака*, или границата (носеца всички характеристики както на този, така и на отвъдния свят), е мрежата или основата за тъкането на самия свят, тъканта на жертвоприношението и на съществуващото. Времето задава шарката и темпото, с което тази тъкан се изгражда непрестанно.

В *Каушитаки брахмана* 19.2.19 – 20 се говори за това как движението на слънцето разделя годината на две половини, като тъканта, оплетена от дните и нощите, е отъждествена с мрежата на хитър паяк, който постепенно я изприда:

Подреждайки дните и нощите като умел паяк, шест месеца постоянно на юг, шест постоянно на север ходи слънцето. (*Каушитаки брамана* 19.2.19 – 20).

Още в праисторическата епоха се проследява образът на слънцето паяк с лъчи крака, плетящ всеобхватната мрежа от светлина, която поддържа Вселената цялостна. Тази мрежа, както и мрежата, описана в *Каушитаки брахмана*, е тясно обвързана с хода на времето и с неговата циклична природа – и лунният цикъл, и вижданото от земята въртене около Полярната звезда на нощното небе задават времеви цикли, които подреждат и изтъкават света.

В *Ригведа* самото жертвоприношение се представя като тъкане на плата на Вселената. Подходящите напеви, жертвените формули *брахман* (*bráhman*) едновременно тъкат ритмично и се впитат в тъканта точно като нишките на времето, деня и нощта, светлата и тъмната половина на месеца, светлата и тъмната половина на годината.

Укрепнали за нас от стари времена даряващите много мляко – Зората и Нощта като тъкачки две, щастливи от добрите си дела изтеглената нишка заедно тъкат,

на жертвоприношението плата (*Ригведа* II.3.6).

Един от химните за сътворението започва именно с идеята за изтъкаване на света:

1. Жертвоприношението, разпростряно във всички посоки
от нишките [на основата],

опънато от сто и едно действия на боговете –
него са тъкали предците, които са идвали тук.

Те седят на опънатата [основа и казват]:

Тъчете напред, тъчете назад!

2. Човек опъва основата (или жертвоприношението)

и я разтяга нагоре [с нишелките];

човек я разпростира върху свода небесен (*нака*).

Ето техните колчета за тъкане на мястото [за жертвоприношението].

Те (боговете, предците) седнаха на мястото си

и направиха жертвените напеви совалки за тъкане. (*Ригведа* X.130)

5. Линейност и императивност на времето в будизма

Ранният будизъм е преди всичко практическо сотериологично учение, водещо до спасение от страданието (пали *dukkha*, санскрит *duḥkha*) (Koller 1974). Поради това в текстовете различните идеи за естеството на времето не са обект на метафизично изследване, а се използват по-скоро за манипулиране на усещането за време с цел придобиване на по-широко разбиране за света и човешкото състояние и за достигане до освобождение. Някои будистки школи смятат времето за празна рамка, вместилище, подобно на пространството; други го възприемат като вечно настояще, съдържащо реалността на цялото съществуване, като самата същност на съществуването; трети твърдят, че и миналото, и бъдещето съществуват точно както съществува и настоящето. За някои времето не е нищо повече от последователност от отделни мигове, за други всичко тече и се развива (Bareau 1957, p. 362; Prasad 1988, Rospatt 2004).

Буда признава съществуването на дълги времеви цикли, еони (пали *kalpa kalpa*, санскрит *kalpa kalpa*), но само за да ги отрече, за да каже как човек от незапомнени времена (без начало) е оплетен и хванат в капана на времето. Мигът на просветлението на Буда или мигът на неговото раждане бележи началото на ново линейно време за хората. Не е необходимо да се поддържа това безкрайно време и неговата цикличност – не са необходими повече ритуали, за да се поддържа светът и неговият цикъл – годината (*самватсара*, *saṃvatsara*). Трябва да се стигне до края на времето – освобождаването от кръговрата на живота (*сансара*, *saṃsāra*). Буда посочва, че началото на Вселената е необозримо, за него не може (а и няма защо) да се мисли, но може да се говори за развитие и разпадане в термини на еони – периоди с огромна продължителност, които може да бъдат схванати посредством сравнения (Kalupahana 1974).

Усещането за цикличното време е като усещане за обикаляне в кръг – никоя точка в кръга не е специална – няма начало, средна точка или край; няма абсолютна хронология на „преди“ и „след“; няма истинска промяна и нищо наистина ново не се случва, нищо ново не възниква (Puech 1958). Мирча Елиаде (Eliade 1958, p. 180) говори за „прогресивния упадък на човека ..., посочен в будистката традиция“, и за това, че промяната е изпадане от идеалното първично митологично състояние. Всъщност в ранния будизъм има съвсем различна картина. Когато един просещ монах (пали *bhikkhu*, *bhikkhu*, санскрит *bhikṣu*, *bhikṣu*) пита Буда колко дълъг е един еон, Буда отговаря: „Да предположим, монахо, че има голяма каменна планина, дълга една *йоджана*, широка една *йоджана* и висока една *йоджана*, без дупки или пукнатини, една здрава скала. В края на всеки сто години човек я гали веднъж с парче копринен плат. Тази голяма каменна планина може да бъде изтрита и разрушена с това усилие, но еонът все още няма да е приключил. Толкова време е един еон, монахо. И през еони с такава дължина ние сме се скитали, през толкова много еони, през толкова много стотици еони, през толкова много хиляди еони, през толкова много стотици хиляди еони. По каква причина? Защото, монахо, не може да се намери началото на този кръговрат на живота (*сансара*). Началото не се разпознава от съществата, които се скитат, възпирани от невежество и оковани от копнеж. Толкова дълго време, монаси, [изпитвате страдание, мъка и нещастие и уголемявате гробището]. Достатъчно е само [да изпитате] отвращение към всички впечатления на ума (пали *санкхара*, санскрит *сансара*), достатъчно е да станете безстрастни към тях, достатъчно е да се освободите от тях“ (*Самутаника* 3.1.5).

Така началото и миналото не са от съществено значение – важното е, че има страдание (пали *дуккха*, санскрит *дуккха*) и има път, водещ отвъд това страдание; няма никакво възвръщане

Динамично извличане на набори от данни

*Откъс от „Система за извличане и визуализация
на данни от интернет“*

**Гл. ас. д-р Георги Чолаков,
доц. д-р Емил Дойчев**

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Проф. д-р Светла Коева
Институт за български език – БАН

1. Увод

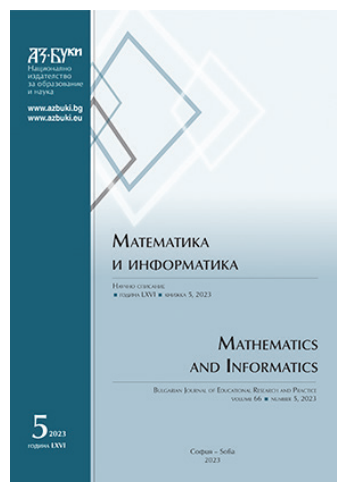
Статията представя система, която илюстрира динамично наличието на набори от данни (datasets) и езикови модели за различни езици в областта на изкуствения интелект в големи хранилища като „Хъгинг Фейс“ (Hugging Face).

Системата сравнява на базата на периодична актуализация на данните броя на ресурсите (набори от данни и езикови модели), които са показателни за наличието или за потенциала за разработване на големи езикови модели (Large Language Models, LLMs), следователно за напредъка в областта на изкуствения интелект (Artificial Intelligence, AI). Езиците, за които се прави сравнението, са 24-те официални езика на Европейския съюз.

Системата има следната архитектура: с помощта на Ноуд-РЕД (Node-RED) се обхожда уебинтерфейсът на избраната платформа; извлечените данни се съхраняват в релационната база от данни „МариаДиБи“ (MariaDB); за визуализация на данните се използва приложението „Графана“ (Grafana), което позволява да се изграждат динамични във времето графики въз основа на събраните данни и дефинирани предпочитания за търсене.

Целта на създаването на подобна система е да се покаже, че освен за английски език за всички останали официални европейски езици наборите от данни и езиковите модели, необходими за разработки, които се базират на или използват езикови технологии и изкуствен интелект, имат или средно добра поддръжка (каквато е случаят с езици

Заглавието е на редакцията



www.mathinfo.azbuki.bg

*Списанието се реферира
и индексира в Web of Science*

Главен редактор

Д-р Красимир Манев
E-mail: k.manev@azbuki.bg

Редактор

Наталия Нешева
0878 815 855

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: mathinfo@azbuki.bg

**Съдържание
на сп. „Математика
и информатика“,
кн. 5/2023:**

**НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИ
СТАТИИ**

Areas Associated to a
Quadrilateral / Oleg Mushkarov,
Nikolai Nikolov

On the Dynamics of a Class of Third-Order Polynomial Difference Equations with Infinite Number of Period-Three Solutions / *Jasmin Bektešević, Vahidin Hadžiabdić, Midhat Mehuljić, Sadjit Metović, Dr. Haris Lulić*

Система за извличане и визуализация на данни от интернет / *Георги Чолаков, Емил Дойчев, Светла Коева*

ОБРАЗОВАТЕЛНИ ТЕХНОЛОГИИ

Evaluation of Children's Behaviour in the Context of an Educational Mobile Game / *Margarita Gocheva, Nikolay Kasakliev, Elena Somova*

Избор на подходящ модел за изследване на задачите от ниво по математика след VII клас според методите на IRT / *Павлин Цонев*

Competency-Based Model for Conducting Distance Online Synchronous Education of the Students / *Desislava Georgieva*

ВЪПРОСИ НА ПРЕПОДАВАНЕТО

Алгоритъм за решаване на транспортна задача с MS Excel Solver / *Мариян Милев, Велика Кунева*

ОБЗОР

Избор и обосновка на показатели за сравнителен анализ на нискоресурсни шифри / *Диляна Димитрова*

като френски, немски и испански), или фрагментарна поддръжка (за езици като български, словашки, хърватски и др.) (Giagkou et al. 2023, pp. 79 – 83). Ако се проследят съществуващите проучвания за технологичния напредък на езиковите технологии за български (Blagoeva et al. 2012; (Koeva & Stefanova 2022), няма как да не се забележи същественият прогрес, но такъв прогрес е налице и за останалите европейски езици. Ако в сравнителния анализ през 2012 година езиковите технологии за български са били оценени на 15-о място по отношение на останалите европейски езици, то през 2022 година мястото е 22-ро (Koeva 2023, pp. 105). Предложена е метрика на цифрово езиково равенство (Digital Language Equality, DLE): състоянието, при което всички езици имат технологичната поддръжка, която е необходима, за да продължат да съществуват и да се развиват като живи езици в дигиталната епоха (Gaspari et al. 2021, 2022). Метриката се изчислява за всеки отделен език на базата на различни фактори: технологични и контекстуални (Gaspari et al. 2022, pp. 6 – 14). За сравнение, новото при системата, която се представя, е, че данните за технологичния прогрес се събират динамично посредством обхождане на уебинтерфейса на хранилището „Хъгинг Фейс“, а самото хранилище (по наше мнение) е най-бързо развиващата се система за съхранение и разпространение на набори от данни и езикови модели с приложение в изкуствения интелект.

Едновременно с това описанието на архитектурата на системата ще запознае читателите с удобни за използване инструменти, които предоставят широки възможности за приложение при решаването на различни задачи, които включват обхождане и събиране на данни от интернет, съхранение на информация в база от данни и визуализация на данните по ясен и функционален начин.

2. Хранилище на езикови и софтуерни ресурси

„Хъгинг Фейс“ съдържа базирани на Git хранилища с функции, подобни на „ГитХъб“ (GitHub); модели с базиран на Git контрол на версиите; масиви от данни и уебприложения, предназначени за демонстрации на приложения за машинно обучение. Компанията „Хъгинг Фейс“ (заедно с различни изследователски групи) организира над 1000 изследователи от цял свят, които създават през 2022 година BLOOM – многоезиков голям модел със 176 милиарда параметри.

Цел на нашето изследване е обхождането на хранилището и събиране на информация за публикуваните езикови модели и езикови набори от данни, които се увеличават динамично. Самите модели и набори от данни не се изтеглят, а само метаданните, които ги характеризират: име на ресурса; линк за изтегляне; предназначение (например категоризация на документи, автоматично извличане на резюмета на текст и пр.); размер в единиците, в които авторите са решили да измерват ресурса си (брой думи, брой изречения, брой

изображения, брой анотации, обем в гигабайти и др.); езиците, за които се отнасят наборите от данни и моделите; лицензите, с които се разпространяват.

3. Общо описание на използваните технологии

Общата архитектура на софтуерното решение е визуализирана на фигура 1, като по-подробно описание на компонентите е представено след фигурата



Фигура 1. Обща архитектура на системата

3.1. Извличане на данните

При извличането на метаданни се използва инструментът „Ноуд-РЕД“ (Node-RED), технологично базиран на Node.js и предоставящ начин на работа с потоци, чиято идеология е да улесни използването на API (Application Programming Interface, програмно-приложен интерфейс) – често, без да се налага програмиране на по-ниско ниво, а посредством визуално дефиниране на елементите, съставлящи работния поток. Така лесно могат да бъдат обхождани уебстраници с REST (Representational State Transfer) заявки и обработка на резултатите. В нашия случай използването на избрания инструмент позволява обхождане на метаданни по автоматизиран начин, подобно на обхождането на интернет съдържание, но без да се създава програмен код, с минимално програмиране на JavaScript. Използва се и възможността на инструмента да съхранява резултати в база от данни, от която на по-късен етап могат да бъдат извлечени анализи и статистика.

„Ноуд-РЕД“ може да се инсталира на домашен компютър, сървър или да се намира в облак. Инструментът използва поточно базирано програмиране (event-driven, flow-based), при което кодът се активира в зависимост от това какво се съдържа в потока (обработваната информация). Такъв вид програмиране не изисква виртуален сървър, на който да се инсталира системата.

3.2. Съхраняване на данните

Извлечените данни се съхраняват в реляционна база от данни „МариаДиБи“ (MariaDB), която е сред най-популярните сред тези с отворен код. Използваната версия е 10.7.8, работеща на операционна система „Линукс Убунту“ (Ubuntu) 20.04, но има възможност за инсталация и под „Уиндоус“ и „МакОС“. Написана е на езиците C, C++, Perl, Bash и предлага интерфейс към най-популярните програмни езици към момента. За заявки се използва езикът SQL, предназначен за създаване, извличане и обработка на данни в реляционни системи за управление на бази от данни.

„МариаДиБи“ е подходяща за работа с големи масиви и е с подобрена ефективност при извличането на данни, което е важно за представената система, защото извличането на данните се извършва посредством обединения и сечения на относително големи обеми от данни. „МариаДиБи“ предоставя и възможност за едновременно и конкурентна работа на висок брой от връзки към нея, което би било важно за бъдещото развитие на системата и разгръщането ѝ в разпределена облачна среда. В момента данните, съхранявани в базата, са в структуриран вид, който е подходящ за реляционните бази от данни, но в процеса на усъвършенстване на системата е вероятно да се наложи и съхранение на неструктурирани данни, което също се поддържа от „МариаДиБи“.

3.3. Визуализация на данните

За визуализация на данните в удобен за крайния потребител вид се използва системата „Графана“ (Grafana), чрез която могат да бъдат създавани графики, базирани на извлечените от базата от данни. „Графана“ е многоплатформена система с отворен код за интерактивно визуализиране на аналитични данни. Тя предоставя възможност за създаване на комплексна визуализация със сложни заявки към съответната база от данни, което я прави подходяща за потребители с познания относно структурата на съхраняваните данни и логиката на техните взаимоотношения – това позволява създаването на нови графики от самите потребители, ако имат съответните права. От друга страна, графиките дават ясна представа за събраната информация и правят сравнението на резултатите обзримо за потребители, които може да не са технически компетентни.

„Графана“ позволява да се правят заявки, визуализация и да се изследват различни показатели, регистрационни файлове и проследявания, независимо къде се съхраняват. „Графана“ предоставя

вя инструменти за превръщане на данните от база от данни с времеви редове (time series) в графики с подходяща визуализация. Данните могат да се изследват и представят по различен начин, като се сравняват едновременно различни времеви диапазони, заявки и източници на данни. Могат да се задават шаблони за визуализация с променливи стойности, които могат да се използват повторно за много различни случаи на употреба.

„Графана“ поддържа различни методи за удостоверяване като LDAP (Lightweight Directory Access Protocol) – протокол за достъп до онлайн справочни услуги, и позволява да се свързват потребители с организации, като се задават различни разрешения за достъп до папки и табла за управление, както и до източника на данни, ако е част от „Графана“.

4. Извличане на данни от интернет

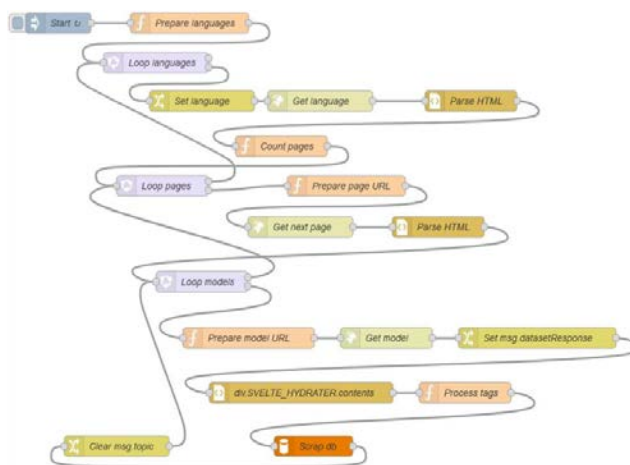
За извличане на метаданни от хранилището „Хъгинг Фейс“ в системата „Ноуд-РЕД“ са създадени работни потоци:

- за набори от данни – за извличане на метаданни за наборите от езикови данни (фигура 2);
- за модели – за извличане на метаданни за езикови модели (фигура 3).

Отделните възли на работните потоци комуникират чрез съобщение, предавано към всеки следващ възел, съдържащо множество атрибути, в които се намират както нужните за съхранение данни, така и системни данни.

4.1. Извличане на езикови ресурси: модели и набори от данни

- Процесите на обработка в двата работни потока са сходни, различават се основно във възлите за обработка на данните с JavaScript, където се прави подготовка за добавянето им в базата от данни – тази разлика е заради специфичната структура на извлечените от хранилището данни в двата случая. Поради това описанието е представено само един път, като само различните възли при извличането на наборите от езикови данни са описани допълнително. Процесът започва с итерации върху всеки от заложените езици, към момента – официалните езици на Европейския съюз, представляващи интерес за проучването. Фигура 2 представя работния процес за извличане на метаданни за езикови модели. По-долу следва кратък Prepare languages – функционален възел, дефиниращ масива с езиците, чиито ресурси ще бъдат обхождани.
- Loop languages – цикъл, изпълняващ итерациите върху масива с езици. При приключването му работният поток завършва своята работа.
- Set language – този възел поставя кода на текущия за итерацията език в атрибута lang на съобщението, което ще бъде пратено към следващия възел. За код на езиците се използват кодовете от стандарта ISO 639.
- Get language – изпълнява HTTP GET заявка към „Хъгинг Фейс“ с параметър езика от текущата итерация.
- Parse HTML – трансформира получения резултат от заявката HTML/JSON до обект.
- Loop models – реализира цикъл за обхождане на всички ресурси от типа модел от страницата. След приключването му управлението се връща към съдържащия го цикъл (Loop pages) за преминаване към следващата уебстраница с модели.

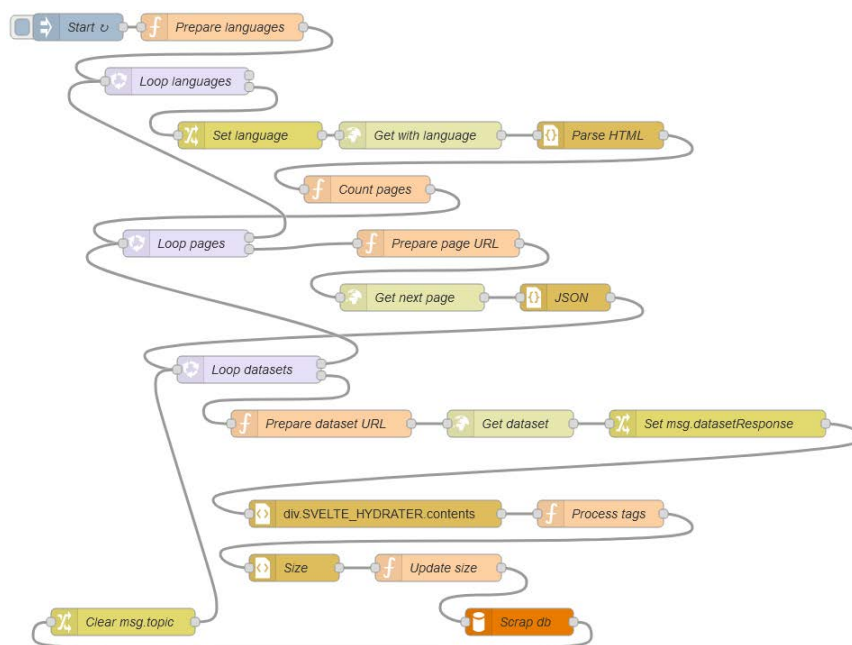


Фигура 2. Работен поток за извличане на модели

- Prepare page URL – функционален възел, формиращ URL адреса на всяка страница от итерациите.
- Get next page – изпълнява HTTP GET заявка, извличаща съдържанието на текущата страница за итерацията.

Избрано

- Prepare model URL – формира URL адреса на конкретния ресурс от обхожданите ресурси от текущата страница.
- Loop models – реализира цикъл за обхождане на всички ресурси от типа *model* от страницата. След приключването му управлението се връща към съдържащия го цикъл (Loop pages) за преминаване към следващата страница с модели.
- Prepare model URL – формира URL адреса на конкретния ресурс от обхожданите ресурси от текущата страница.
- Get model – изпълнява HTTP GET заявка, извличаща HTML страницата на ресурса. В следващия възел този резултат ще бъде анализиран и подготвен за обработка.
- Set msg.datasetResponse – поставя обекта datasetResponse, върнат от предходния възел, в съобщението към следващия възел в потока. Така за обработка остава само този обект, останалите се игнорират, защото не представляват интерес.
- div.SVELTE_HYDRATER.content – извлича от страницата съдържанието на div елемент, в който са търсените метаданни за ресурса.
- Process tags – в този функционален елемент се обработват с JavaScript извлечените като обект метаданни и се формират SQL командите за въвеждане на данните като низове, които ще бъдат предадени на съответния възел за изпълнението им към базата от данни.
- Scrap DB – този възел служи за изпълнение на формираните SQL команди към базата от данни, след което се преминава към следваща итерация от обхождането на ресурсите на текущата страница.
- Clear msg.topic – премахва съдържанието на атрибута *topic* от съобщението. Команди, които вече са се изпълнили в базата от данни, няма нужда да се повтарят.



Фигура 3. Работен поток за извличане на набори от данни

Пълния текст четете в „Математика и информатика“, кн. 5, 2023 г.